

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

ZVONKA LUKŠA

DOKTOR RUDOLF STEINER KAO BREND
OPĆINE DONJI KRALJEVEC

ZAVRŠNI RAD

Čakovec, 2015.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

ZVONKA LUKŠA

DOKTOR RUDOLF STEINER KAO BREND
OPĆINE DONJI KRALJEVEC

DOCTOR RUDOLF STEINER AS A BRAND
OF THE MUNICIPALITY DONJI
KRALJEVEC

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

mr. sc. Ivan Hegeduš

Čakovec, 2015.

Zahvala:

Zahvaljujem se svim profesorima i predavačima Međimurskog veleučilišta u Čakovcu koji su bili nositelji kolegija koje sam slušala.

Posebno se zahvaljujem mentoru, mr. sc. Ivanu Hegeduš, na ukazanom povjerenju, pruženoj pomoći, na svim sugestijama i motivaciji tijekom, ne samo izrade ovog završnog rada nego i tijekom cijelog školovanja na Međimurskom veleučilištu u Čakovcu.

Zahvaljujem se profesorici dipl. oec. Đurđi Somođi, koja je bila nositeljica vježbi iz kolegija Osnove turizma, na svim lijepim riječima podrške kojima me navela da drugačije gledam na svijet i vjerujem u sebe i svoj uspjeh, te pokrenem život u sasvim novom smjeru.

Zahvaljujem se i profesorici univ.spec.philol.angl. Ivani Bujan, koja je u meni probudila poduzetnički duh za koji nisam ni znala da postoji.

Hvala Vam!

Od srca se zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima koji su u svakom trenutku bili uz mene, vjerovali u mene i oprostili mi moja izbivanja. Volim vas!

Zvonka Lukša

SADRŽAJ:

Sažetak	5
1. Uvod	6
2. Turizam kao složena društveno – ekonomska pojava	7
2.1. Pojam turizma	7
2.2. Utjecaj turizma na gospodarstvo i društvo	9
2.3. Funkcije i učinci turizma	10
2.3.1. Ekonomske funkcije	10
2.3.2. Neekonomske (društvene) funkcije	14
2.4. Planiranje i održiv razvoj turizma	15
3. Općina Donji Kraljevec	18
3.1. Opći podatci o Općini Donji Kraljevec	18
3.2. Turizam u mjestu Donji Kraljevec	20
4. Dr. Rudolf Steiner	24
4.1. Biografija dr. Rudolfa Steinera	24
4.2. Antropozofija	30
4.3. Opće antropozofsko društvo	31
4.4. Grane antropozofije	33
4.4.1. Biodinamička proizvodnja hrane	34
4.4.2. Waldorfska pedagogija i prva waldorfska škola	35
4.4.3. Euritmija	41
4.4.4. Oblikovanje govora	42
4.4.5. Antropozofska medicina	43
4.4.6. Zdravstvena pedagogija	44
4.4.7. Organska arhitektura	45
5. Ustanove dr. Rudolfa Steinera	47
5.1. Ustanove dr. Rudolfa Steinera u svijetu	47
5.2. Ustanove dr. Rudolfa Steinera u Republici Hrvatskoj	48
5.3. Rodna kuća i Centar dr. Rudolf Steiner Donji Kraljevec	49
6. Zaključak	53
7. Literatura i izvori podataka	55
Prilozi	57

Sažetak:

U mjestu Donji Kraljevec, koje je sastavni dio Općine Donji Kraljevec, rođena je jedna svjetski poznata i priznata ličnost, dr. Rudolf Steiner.

Dr. Rudolf Steiner (1861.-1925.) bio je austrijski filozof, odgajatelj, pisac i glavni utemeljitelj antropozofije. Bavio se sa mnogim poljima ljudske djelatnosti kao što su: obrazovanje kroz waldorfski odgoj, biodinamička poljoprivreda, scenska umjetnost putem euritnije, likovna umjetnost, kiparstvo, slikarstvo, arhitektura i medicina. Ustanovio je i metode zdravstvene pedagogije, antropozofske medicine, oblikovanje govora te organsku arhitekturu.

Danas djeluju 1063 waldorfskih škola i oko 2000 waldorfskih vrtića diljem svijeta koji postoje i rade po principu dr. Rudolfa Steinera. U Republici Hrvatskoj, uz dvije waldorfske škole i šest vrtića, postoje dva centra sa nazivom dr. Rudolfa Steinera. Prvi je centar za biodinamičku poljoprivredu u Donjem Kraljevcu pod nazivom „Centar dr. Rudolf Steiner“, a drugi je centar za pružanje usluga djeci s teškoćama u razvoju i razvojnog riziku, odraslim osobama s invaliditetom te njihovim roditeljima, skrbnicima i udomiteljima u Daruvaru pod nazivom „Centar za odgoj i obrazovanje Rudolf Steiner“. To je uvjerljiv dokaz o prihvaćanju ideja ovog velikana na globalnoj razini.

Upravo zbog nepobitne povijesne činjenice, mjesta rođenja dr. Rudolfa Steinera, u posljednjih 15 godina Općina Donji Kraljevec je uložila novac u obnovu Steinerove rodne kuće kao i u izgradnju ustanove „Centar dr. Rudolf Steiner“.

Ovim radom se želi pokazati da je poveznica imena ovog velikana i turizma opravdana, da se ne vidi prijetnja napredovanja turizma na području mjesta njegovog rođenja i da održiv razvoj turizma na području Općine Donji Kraljevec može donijeti samo višestruke koristi lokalnom stanovništvu, a i široj zajednici.

Ključne riječi: turizam, učinci turizma, Općina Donji Kraljevec, dr. Rudolf Steiner, antropozofija, grane antropozofije, Centar dr. Rudolf Steiner.

1. Uvod

Dr. Rudolf Steiner je jedna od najpoznatijih osoba koja se rodila u Općini Donji Kraljevec, pa je cilj ovog završnog rada opisati tko je osoba koja je život provela proučavajući navike ljudi, njihove potrebe i svijet oko sebe, te podučavajući o svojim vizijama i spoznajama njegova životna dostignuća. Cilj je i opisati što dr. Rudolf Steiner znači i što može značiti za jednu općinu, te stvoriti poveznicu njegovog imena i turizma na području Općine Donji Kraljevec. Ove poveznice obradit će se od drugog do petog poglavlja, dok će se u šestom poglavlju donijeti zaključak na temelju prikupljenih informacija i pokušati dati nekoliko savjeta za unapređenje trenutnog stanja na području turizma u Donjem Kraljevcu.

Nakon prvog uvodnog dijela, slijedi drugo poglavlje koje govori o teoriji turizma kao složene društveno-ekonomske pojave. Utvrđuju se: pojam turizma, teorija razvoja turizma, utjecaj turizma na društvo i gospodarstvo, funkcije i učinci turizma te planiranje i održiv razvoj turizma.

Dok treće poglavlje daje kratak prikaz općih podataka o Općini Donji Kraljevec, te kratak osvrt na trenutno stanje turizma u Donjem Kraljevcu, u četvrtom poglavlju govori se o dr. Rudolfu Steineru i navode se njegovi biografski podatci te podatci vezani za područja njegova djelovanja. Predstavljaju se antropozofija, „*Opće antropozofsko društvo*“ i grane antropozofije koje je utemeljio dr. Rudolf Steiner. Kratko se opisuje biodinamička proizvodnja hrane i waldorfska pedagogija. Opisuje se ustroj waldorfskih škola, koji su načini podučavanja, ocjenjivanja i na koji se način pristupa djeci i njihovoj edukaciji i odgoju. Govori se i o prvoj waldorfskoj školi, euritmiji, oblikovanju govora, antropozofskoj medicini, zdravstvenoj pedagogiji i organskoj arhitekturi.

U petom poglavlju se daje prikaz ustanova, odnosno centara, škola i vrtića dr. Rudolfa Steinera u Republici Hrvatskoj i u svijetu. Opisuje se Steinerova rodna kuća i „*Centar dr. Rudolf Steiner*“ u Donjem Kraljevcu, njegova izgradnja te koje su mu djelatnosti, ustroj i svrha njegovog osnivanja.

2. Turizam kao složena društveno – ekonomska pojava

2.1. Pojam turizma

Pojam turizma su definirali mnogobrojni domaći i strani autori. Prof. dr. sc. Boris Pirjevec (1998:19) analizira definiciju turizma koju je 1954. prihvatilo Međunarodno udruženje znanstvenih turističkih stručnjaka AIEST koja glasi:

„Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva gospodarska djelatnost.“

Navodi se da je turist prije svega putnik koji je samovoljno, dragovoljno odlučio napustiti svoje mjesto stalnog prebivanja. Putnik je turist koji putuje jer očekuje zadovoljstva, koja mu mogu pružiti novosti i promjene doživljene na tom putovanju.

Svakodnevna životna sredina očito čini čovjeka nervoznim, umornim, željnim promjene. Svaka pretjerana, dugotrajna ili pak jednolična aktivnost, bilo fizička bilo psihička, čovjeka umara i iscrpljuje. Potreban je prekid svakodnevice, potreban je bijeg iz životne kolotečine, potrebno je napustiti mjesto stalnog boravka i doživjeti nešto novo. To očekivano zadovoljstvo generator je turističkih putovanja.

Autor predlaže da je zanimljivo navesti definiciju Državnog zavoda za statistiku Hrvatske, koja dovoljno jasno ukazuje na to, tko je i zašto subjekt statističkog obuhvata:

„Turist je svaka osoba koja u mjestu izvan svog prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskom ili drugom objektu za smještaj gostiju, radi odmora ili rekreacije, zdravlja, studija, sporta, religije, obitelji, poslova, javnih misija i skupova.“

Turist je registriran u svakom mjestu ili objektu gdje boravi i zbog toga, u slučaju promjene mjesta ili objekta, dolazi do njegova ponovnog iskazivanja, a time i dvostrukosti u podacima. Prema tome, statistika evidentira broj dolazaka turista, a ne broj turista (Pirjevec, 1998:19-22).

Prof. dr. sc. Boris Pirjevec i mr. sc. Oliver Keser (2002.) u svojoj knjizi „*Počela turizma*“ razlikuju pojmove putnik, posjetitelj i izletnik, te daju definiciju za svaki pojam.

Putnik je svaka osoba koja napušta domicil i odlazi na putovanja iz bilo kojeg razloga. Ti razlozi mogu biti službeni put, odlazak na konferenciju, krstarenja, privremeni rad u inozemstvu.

Posjetitelj je svaka osoba koja napušta mjesto stalnog boravka u svrhu posjete neke prostorno udaljene turističke destinacije u kojoj nema stalno mjesto boravka i u kojoj ne obavlja nikakvu gospodarsku djelatnost sa svrhom zarade. Razlika definicije posjetitelja od definicije putnika je u tome da definicija posjetitelja isključuje svaku mogućnost stalnog nastanjenja ili zasnivanja radnog odnosa na tom prostoru.

Izletnik je svaka osoba koja privremeno napušta domicilno mjesto boravka i koja u turističkoj destinaciji ne boravi dulje od 24 sata. Ovu kategoriju posjetitelja brojčano je nemoguće iskazati (Pirjevec, Keser, 2002:9).

Među posjetitelje koji nisu turisti se ubrajaju: granični radnici, tranzitni putnici (ukoliko ne napuštaju tranzitno područje aerodroma ili luke i ne borave više od jednog dana), članovi oružanih snaga, predstavnici konzulata, diplomati, privremeni i trajni emigranti, te izbjeglice i nomadi (Petrić, 2003:18).

Turizam kao pojavu suvremenog društva, dr. Boris Vukonić u knjizi „*Turizam i razvoj*“ (1987.), opisuje kao dio slobodnog vremena i turističke dokolice. Slobodno vrijeme je vrijeme oslobođeno od organiziranog rada, ali ne i vrijeme oslobođeno svih društvenih obveza. Dio slobodnog vremena koje čovjeku ostaje nakon svih obveza, dakle dio vremena koji je potpuno prepušten njegovu vlastitom izboru i volji naziva se dokolicom (Vukonić, 1987:20).

2.2. Utjecaj turizma na gospodarstvo i društvo

U svojoj knjizi „*Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*“ (2013.) dr. sc. Mato Bartoluci objašnjava kako suvremene teorije razvoja turizma proučavaju turizam kao čimbenik gospodarskog razvoja zbog njegova doprinosa razvoju nacionalnog gospodarstva.

Autor navodi kako kombiniranje proizvodnih čimbenika u turizmu (to su: prirodni i antropološki resursi, kapital i rad) temelji se na ekonomskim ciljevima stvaranja nove vrijednosti bez obzira na to što se u turizmu u globalnom smislu ne stvara dodatna vrijednost nego se troši već prije stvoren dohodak. Za gospodarske subjekte kombiniranjem čimbenika (inputa) turizam može stvoriti novi dohodak. Izvor novog dohotka inozemna je turistička potrošnja u receptivnoj turističkoj zemlji, kada turisti troše na putovanju i boravku u nekoj receptivnoj destinaciji dohodak koji su ostvarili u emitivnim zemljama.

Za emitivnu turističku zemlju, turistička potrošnja je odljev novca odnosno dijela dohotka, a za receptivnu destinaciju ona je devizni prihod iz kojeg se stvara novi dohodak (Bartoluci, 2013:26).

Cilj razvoja turizma kako navodi Vukonić, (1987.) u konačnici je uvijek podređen općem razvojnem cilju sredine. Autor navodi da turizam sa svojim rezultatima mora stvoriti početne uvjete koji će stimulirati interes pojedinih djelatnosti da se uključe u razvoj turizma.

Turizam ima velik utjecaj na društvo i postoji stara teza o turizmu kao pojavi koja učvršćuje veze među ljudima raznih boja kože, političkih opredjeljenja, religija, ekonomske snage, kulturne razine, društvenog statusa te unapređuje mir, povećava obrazovanje i podiže ukupni moral stanovništva. Uz te pozitivne utjecaje na neekonomskom području prepoznavamo i negativne efekte koje turizam donosi svojim razvojem a proizlaze iz masovnosti kao temeljnog obilježja turizma kao socio-kulturnog fenomena današnjice. Turizam je susret različitih kultura: lokalne kulture, uvezene

kulture i turističke kulture. Turistička kultura je oblik kulture života kojim žive turisti za vrijeme putovanja i boravka u turističkoj destinaciji (Vukonić, 1987:67).

2.3. Funkcije i učinci turizma

Upravo po svojoj višestrukoj funkcionalnosti turizam je karakterističan kao društveno-ekonomska pojava. Dr. sc. Bartoluci, (2013:32-33) navodi kako se mnogi autori slažu oko podjele funkcija turizma i to u dvije skupine:

1. Ekonomske funkcije
2. Neekonomske (društvene) funkcije

2.3.1. Ekonomske funkcije

Doc. dr. sc. O. Kesar u udžbeniku „*Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*“ (2011.) navodi kako su mnogi autori kroz svoja zapažanja i proučavanja stvorili bogat opus materije o 10 temeljnih ekonomskih funkcija turizma. To su:

1. Multiplikativna funkcija – opisuje snagu turizma u multipliciranju dohotka ostvarenog u inicijalnoj fazi realizacije turističke potrošnje, odnosno u trenutku kada privremeni posjetitelj podmiri račun za bilo koju uslugu ili proizvod koji je konzumira tijekom svog turističkog putovanja i boravka u turističkoj destinaciji. Svaki privremeni posjetitelj trošeći raspoloživ novac koji je stekao izvan turistički receptivnog prostora na razne proizvode i usluge iz turističke ponude, nesvjesno potiče ekonomske učinke. Ekonomski učinci turističke potrošnje, koji su nastali na temelju cirkulacije novca, odnosno njegove multiplikacije, mogu biti okarakterizirani kao:
 - a) Izravni ekonomski učinci turističke potrošnje – odnose se na ukupnost inicijalne turističke potrošnje ostvarene u gospodarskim djelatnostima koje

izravno apsorbiraju turističku potrošnu, a to su ponajprije ugostiteljstvo, turističko posredništvo, promet i trgovina na malo.

Primjer izravnog ekonomskog učinka je ostvareni prihod nekog ugostiteljskog subjekta od naplaćene jedne usluge noćenja od turista koji je boravio u tom objektu.

- b) Neizravni ekonomski učinci – odnose se na ukupnost svih troškova (sirovina, poluproizvoda i usluga) nastalih u procesu formiranja turističke usluge. Podmirivanje troškova pružatelja turističkih usluga svojim dobavljačima, ali i dobavljača prema svojim dobavljačima, također se ubraja u ekonomske učinke turizma jer su rezultat ili, bolje rečeno, posljedica turističke potrošnje. To su ekonomski učinci u turistički komplementarnim djelatnostima (poljoprivreda, ribarstvo, promet, prehrambena industrija, graditeljstvo, vodoopskrba i drugo).

Primjer neizravnih ekonomskih učinaka može biti osnivanje nekog građevinskog subjekta koji se specijalizirao za gradnju smještajnih objekata i popratnih turističkih sadržaja čiji je ukupni prihod većinom ostvaren od turizma. Da nema turizma, taj građevinski subjekt ne bi postojao.

- c) Inducirani ekonomski učinci – odnose se na one ekonomske učinke koji su nastali kao rezultat povećane kupovne moći lokanog stanovništva i javnog sektora na turistički receptivnom području.

2. Induktivna funkcija – razvila se na osnovama multiplikativne funkcije, gdje se upravo zbog multiplikativnih učinaka turističke potrošnje, pod određenim tržišnim uvjetima, počinju stvarati potrebe za pokretanjem nove i povećanjem postojeće ponude u proizvodnji dobara i pružanju usluga na lokalnoj i regionalnoj razini. Primjer induktivne funkcije može biti otvaranje pekarskog obrta ili servisa za pranje rublja koji su se otvorili zbog povećanja smještajnih kapaciteta na nekom području.

3. Konverzijska funkcija – sposobnost turizma da pretvara neprivredne resurse u privredne. U Republici Hrvatskoj imamo mnogo takvih resursa. Čest primjer konverzije u Republici Hrvatskoj je neizgrađen i nenaseljen dio morske obale. Najviše mogućnosti u pretvaranju neprivrednih resursa u privredne otvara valorizacija društvenih resursa. Prije svega se misli na kulturne, povijesne i vjerske resurse. Među takvim resursima mogu se spomenuti tradicionalne folklorne manifestacije, izložbe umjetnina, stare viteške igre, sakralni objekti, arheološka nalazišta, vinske ceste i drugo.
4. Funkcija zapošljavanja – je jedna od najvažnijih ekonomskih funkcija i pritom treba razlikovati:
 - a) Izravno zapošljavanje – je zapošljavanje u domeni temeljnih gospodarskih djelatnosti koje su u sastavu turizma kao što su ugostiteljstvo, turističko posredništvo, promet i trgovina na malo, a odnosi se na ona radna mjesta čiji djelatnici dolaze u neposredan kontakt s privremenim posjetiteljima.
 - b) Neizravno zapošljavanje – je zapošljavanje u svim ostalim gospodarskim djelatnostima čije su aktivnosti usmjerene u manjoj ili većoj mjeri na razvoj turizma i dohodak koji se po toj osnovi ostvaruje (energetika, vodoopskrba, građevinarstvo, prerađivačka industrija, prehrambena industrija, financijsko poslovanje, obrazovanje, javna uprava i drugo).
5. Funkcija poticanja međunarodne razmjene dobara – očituje se u kretanju visine prihoda (izvoza) i rashoda (uvoza) robe i usluge na računu tekućih transakcija platne bilance. Rezultat turističke potrošnje su prihodi od izvoza usluga putem turizma. Takvi prihodi su vrlo važni za svako nacionalno gospodarstvo pogotovo kada ta funkcija dolazi do svog punog izražaja, a to dolazi samo onda kada je riječ o dobrima koja su proizvedena unutar tog gospodarstva. Izvozom tih dobara se zadržava ili povećava broj radnih mjesta, smanjuje nezaposlenost i povećava javne prihode.

6. Apsorpcijska funkcija (inflacijsko – deflacijska funkcija) – odnosi se na sposobnost turizma u uravnoteženju robno – novčanih odnosa u razvijenim gospodarstvima i gospodarstvima u razvoju, a javlja se kao rezultat međunarodnih turističkih kretanja.

Svako putovanje turista u inozemstvo povlači za sobom određeni odljev novca ili viška kupovne moći iz razvijenih turistički emitivnih zemalja uz istodobni priljev stranog novca (deviza) i jačanje kupovne moći turistički receptivnih zemalja. Kao rezultat takvih međunarodnih turističkih kretanja mijenjaju se robno-novčani odnosi (odnosi financijskog i realnog sektora) što može uzrokovati inflaciju ili deflaciju. Ako je prevelik priljev novca iz inozemstva tada raste pritisak na realni sektor što može dovesti do općeg porasta cijena odnosno inflacije.

7. Funkcija uravnoteženja platne bilance – ima vrlo važnu stabilizacijsku funkciju, a sagledava se u pokrivanju većeg djela ostvarenoga deficita robne razmjene sa inozemstvom.
8. Funkcija razvoja gospodarski nedovoljno razvijenih područja - odnosi se na pogodnost turizma da se turizam kao gospodarska aktivnost može razviti na prirodnim resursima koji nijednoj drugoj gospodarskoj aktivnosti nisu temelj za pokretanje isplativog poslovanja. Za neka nerazvijena ili slabije razvijena područja, turizam je vrlo često jedina mogućnost unaprjeđenja i razvoja.
9. Integracijska funkcija – je specifična funkcija u gospodarskom povezivanju regija od kojih će se jedne suočavati sa svim blagodatima ali i posljedicama intenzivnog razvoja turizma, dok će one druge proizvodnjom proizvoda i pružanjem popratih usluga podupirati razvoj turizma.
10. Akceleracijska funkcija – očituje se u snazi turizma da razvija određena područja brže od pojedinih gospodarskih djelatnosti (Kesar, 2011:262-284).

2.3.2. Neekonomske (društvene) funkcije

Prof. sc. dr. Bartoluci, (2013.) navodi kako neekonomske (društvene) funkcije zajednički pridonose humanističkim vrijednostima turizma. Humanističke vrijednosti turizma se manifestiraju obogaćivanjem čovjeka novim spoznajama, doživljajima i aktivnostima. U neekonomske (društvene) funkcije turizma spadaju:

1. Kulturna funkcija turizma

Kulturnom funkcijom turizma povećavaju se opće naobrazbe i kulture ljudi, omogućava se čovjeku da upoznaje određene kulturne vrijednosti u turističkoj destinaciji, da se njima koristi i da u njima uživa. Posebnu privlačnu snagu imaju prirodne atrakcije i kulturno-povijesna baština koje stvaraju poseban imidž destinacije.

2. Obrazova funkcija turizma – podrazumijeva da svako turističko putovanje donosi turistima nova znanja, spoznaje s različitih područja života.

3. Zdravstvena funkcija turizma – je jedna od najvažnijih funkcija turizma. Općepoznato je da odmor i rekreacija u povoljnim klimatskim uvjetima vrlo povoljno utječe na poboljšanje zdravlja ljudi. Zdravstvena funkcija turizma se ostvaruje na različite načine i putem adekvatnih stručnih programa liječenja, rehabilitacije i zdravstvene prevencije. Zdravstveni turizam veže se za mjesta i područja s povoljnom klimom, uz termalne izvore ljekovitih voda te uz druge prirodne resurse koji imaju pozitivno djelovanje na zdravlje čovjeka.

U zdravstveni turizam spadaju:

- medicinski turizam – različiti postupci liječenja (plastična kirurgija, stomatologija i slično).
- zdravstveno preventivni turizam – zasniva se na medicinskim i drugim programima čiji je cilj prevencija bolesti odnosno očuvanje zdravlja (dijagnostika stanja i programi vježbanja - wellness).

4. Sportsko-rekreacijska funkcija turizma – funkcija koja je vrlo naglašena u današnjem suvremenom turizmu. Motivi putovanja su rekreacija i sport.
5. Socijalna funkcija turizma – utječe na smanjenje socijalnih i klasnih razlika među narodima, na zbližavanje ljudi različitih kultura.
6. Politička funkcija turizma – ogleda se u tome što turizam pridonosi miru i razumijevanju među ljudima. Zato se često ističe da je turizam putovnica mira (Bartoluci, 2013:34-35).

2.4. Planiranje i održiv razvoj turizma

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji (UNWTO) održivi turizam možemo definirati kao turizam koji u potpunosti uzima u obzir trenutne i buduće gospodarske, društvene i okolišne učinke, brine se o potrebama posjetitelja, sektora, okoliša i destinacije.

Smjernice i praksa upravljanja održivim razvojem turizma mogu se primijeniti na sve oblike turizma, u svim vrstama destinacija, uključujući kako masovni turizam, tako i razne turističke niše. Principi održivosti se odnose na okolišne, gospodarske, društveno-kulturne aspekte razvoja turizma. S ciljem postizanja dugotrajne održivosti, mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između te tri dimenzije.

Stoga bi održivi turizma trebao:

- Optimalno iskoristiti okolišne resurse koji su ključni element turističkog razvoja, zadržavajući bitne ekološke procese i pomažući u zaštiti prirodne baštine i bioraznolikosti.
- Poštivati društveno-kulturnu autentičnost destinacije, očuvati njihovo izgrađeno i živo kulturno nasljeđe i tradicijske vrijednosti, te doprinositi međukulturalnom razumijevanju i toleranciji.

- Osigurati da su gospodarske aktivnosti održive i dugoročne, te da donose društvenu i gospodarsku korist svim dionicima uz pravičnu raspodjelu, između ostaloga stabilnost zaposlenja, mogućnosti zarade društvenih usluga zajednici, pomažući uklanjanju siromaštva.

Da bi se osiguralo široko sudjelovanje i konsenzus, za održivi turizam je potrebno informirano sudjelovanje svih relevantnih sudionika, ali i snažno političko vodstvo. Dostizanje održivosti turizma trajan je proces koji traži stalno praćenje učinaka, uvođenje potrebnih preventivnih i korektivnih mjera, ako bude potrebno. (UNWTO - <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5/28.4.2015.>).

Prof. dr. sc. Boris Pirjevec i mr. sc. Oliver Keser (2002.) u svojoj knjizi „*Počela turizma*“ navode kako se bez kvalitetne potpore i kontinuiranog praćenja turističkog razvitka, bez stimulativne (na primjer specifične kreditne ili porezne politike) ne može očekivati odgovarajući turistički razvitak (Pirjevec, Keser, 2002:191).

Paradigma održivosti okoliša upozorava sadašnje naraštaje na to da moraju budućim naraštajima ostaviti ukupnu resursnu osnovu koja nije manja od one koju su oni naslijedili. Međutim, autor navodi kako okoliš ima brojna ograničenja u zadovoljavanju sadašnjih i budućih potreba. To je teško jer postoje obnovljivi i neobnovljivi izvori resursi. Obnovljivi resursi su oni koji se mogu obnoviti ako se njima koristi tako da se ne ugrozi njihova priroda obnavljanja i rasta. To su: izvori vode, zemlja, zrak, sunce i sl. Neobnovljivi resursi su oni koji se ne mogu upotrebom obnoviti ili se ne reproduciraju u istom opsegu. Gospodarenje ovim resursima prema načelima održivosti je iznimno važno. To su: nafta, plin, rudnici, šume i drugo.

Oblikovanje i provedbu održivog turističkog razvoja najcjelovitije sadržava plan aktivnosti AGENDA 21. To je plan aktivnosti za 21. stoljeće na svim područjima u vezi s održivim razvojem turizma na planeti „Zemlji“, a upozorava na potrebu novog pristupa razvoju i shvaćanja utjecaja ponašanja ljudi na okoliš.

Planiranje u turizmu je misaoni proces koji usmjerava aktivnosti prema ciljevima i mogućnostima razvoja turizma u budućnosti. Temelj mu je prostorno planiranje koje

podrazumijeva planiranje gospodarskog, socijalnog i prostornog razvoja turizma u određenom prostoru. Instrumenti planiranja su razvojni prostorni planovi kojima se utvrđuje stanje prostora, kriteriji vrjednovanja, ciljevi, mogućnosti i ograničenja korištenja prostorom.

Integralno planiranje podrazumijeva detaljne razvojne planove, dugoročne i kratkoročne, a temelji se na strateškom planiranju. Strateški plan definira zadaću i viziju razvoja, razrađuje strateške smjernice, moguća rješenja provedbe, nadzor i provedbu planova. Operativno planiranje definira detaljne programe, politiku i procedure za ostvarenje strateškog plana (Bartoluci, 2013:134-153).

3. Općina Donji Kraljevec

3.1. Opći podatci o Općini Donji Kraljevec

Općina Donji Kraljevec smještena je u središnjem djelu Međimurske županije. Prostire se na 36 četvornih kilometara, prema popisu stanovnika iz 2011. godine tu živi 4.659 stanovnika (DZS <http://www.dzs.hr/25.05.2015.>) raspoređenih u 6 naselja. To su: Donji Kraljevec, Donji Hrašćan, Donji Pustakovec, Hodošan, Palinovec i Sveti Juraj u Trnju.

Krajem 2004. godine Općina Donji Kraljevec dobila je grb i zastavu. Prihvaćeno je da se na grbu i zastavi nalaze samo dva simbola: kruna i konj. Konj je simbol snage i ustrajnosti, vječnosti i topline, a kruna kao podsjetnik da je sjedište Općine Donji Kraljevec nekada bio kraljevski posjed. Bijela boja je simbol nevinosti i čistoće, zelena je boja nade, a zlato simbolizira nebesko počelo i zemaljsko bogatstvo.

Slika 1: Grb Općine Donji Kraljevec

Izvor: <http://medjimurska-zupanija.hr/mjesta/donji-kraljevec/26.05.2015.>

Današnji Donji Kraljevec kao mjesto po prvi puta se spominje 1467. godine u popisu trgovišta i sela u Međimurju. Spominje se kao kraljevski posjed odnosno posjed kralja Matije Korvina.

Željeznička pruga Budimpešta – Kotoriba – Čakovec – Pragersko izgrađena je i puštena u promet 1860. godine, a prolazi kroz mjesto Donji Kraljevec. Autocesta Goričan – Zagreb na području Općine Donji Kraljevec bila je dovršena 1997. godine.

Stanovništvo Općine Donji Kraljevec nekada se bavilo poljodjelstvom te uzgojem stoke i konja. Zbog nedostatka zemlje mnogi ljudi su odlazili u druge zemlje na rad, a oni koji su ostali bavili su se poljoprivredom, obrtom, trgovinom, neki su završili škole i zaposlili se u državnoj ili lokalnoj administraciji, školstvu, zdravstvu ili kod privatnih poduzetnika. Nakon II. svjetskog rata poljoprivreda je imala vrlo važnu ulogu u društvu. Uz poljoprivredu se počelo razvijati ugostiteljstvo, trgovina, mljekara, mlin, pilana, metalska industrija, skladišta, sušara i hladnjača.

Školstvo se u Donjem Kraljevcu počelo rano razvijati. Djecu su poučavali pismeniji ljudi, na primjer bilježnici. Prva školska zgrada bila je izgrađena 1852. godine. Danas djeluje samostalna Osnovna škola Donji Kraljevec sa sportskom dvoranom i Dječji vrtić „*Ftiček*“. Važne ustanove u Donjem Kraljevcu su i ambulate opće prakse, stomatološke ambulate, ljekarna, banka, pošta, Centar dr. Rudolf Steiner te sakralni spomenici: kapela sv. Marije Magdalene, kapela sv. Florijana, župni dvor, poklonac sv. Ivana Nepomuka, poklonac s freskom Isusa Krista, pil sv. Trojstvo, pil Tužnog Krista i nekoliko raspela (Kalšan, V. 2005:150).

Društveni život mještana Općine Donji Kraljevec je vrlo bogat. Tako danas djeluju: KUD Općine Donji Kraljevec, Puhački orkestar, Dobrovoljno vatrogasno društvo, udruga „Pjesma“, NK Kraljevčan, lovačko društvo „Srtnjak“, Mažoretkinje Općine Donji Kraljevec, speedway klub „Unia“, USR „Sport za sve“, Košarkaški klub Donji Kraljevec, stolnoteniski klub Donji Kraljevec, Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata – ogranak Donji Kraljevec i Udruga umirovljenika Općine Donji Kraljevec (Općina Donji Kraljevec <http://donjikraljevec.hr/27.05.2015>).

3.2. Turizam u mjestu Donji Kraljevec

Dani dr. Rudolfa Steinera i obilježavanje obljetnice rođenja dr. Rudolfa Steinera

Od 2010. godine na početku lipnja organiziraju se u Donjem Kraljevcu manifestacije pod nazivom „Dani dr. Rudolfa Steinera“. Tih dana održava se niz edukativnih predavanja i radionica putem kojih se svi sudionici mogu upoznati s teorijskim ali i s aspektom biološko-dinamičke poljoprivrede. Osim toga, sudionici mogu prošetati kroz mjesto Donji Kraljevec, te obići rodnu kuću dr. Rudolfa Steinera.

U veljači svake godine, povodom rođenja dr. Rudolfa Steinera, organiziraju se prigodni programi u sklopu kojih se održavaju biodinamički poljoprivredni tečajevi (Centar dr. Rudolfa Steinera Donji Kraljevec <http://centar-rudolf-steiner.com/28.5.2015.>).

Voćarski sajam

Od 2006. godine u Donjem Kraljevcu se organizira voćarski sajam, koji je prerastao u tradiciju. Na tom području koncentrirano je najviše voćara.

Inicijator organizacije ovakve vrste sajma je bio tadašnji predsjednik organizacijskog odbora gosp. Anđelko Horvat ing. agr. koji je imao viziju da Donji Kraljevec postane mjesto učenja domaćih i stranih voćara.

Ovaj međunarodni voćarski sajam održava se svake godine u organizaciji Općine Donji Kraljevec, a pod pokroviteljstvom Ministarstva poljoprivrede, Hrvatske gospodarske komore i Međimurske županije te u suorganizaciji Poljoprivredne savjetodavne službe i Agronomskog fakulteta u Zagrebu. U okviru izložbeno-prodajnog dijela sajma predstavljaju se mnogobrojni izlagači.

Cilj organiziranja sajma je da se prikaže stanje voćarstva u Hrvatskoj, te da se kroz organizaciju izložbenog programa, stručnih predavanja i „okruglih stolova“ voćarima pruži mogućnost novih saznanja, te usporedbu iskustva u proizvodnji voća. Svaki „okrugli stol“ je mjesto gdje voćari mogu naučiti nove stvari, gdje mogu iznijeti svoja iskustva, čuti tuđa iskustva i usporediti se sa drugima, te stvoriti sebi što bolje

preduvjete za što bolju, kvalitetniju i konkurentniju proizvodnju (Općina Donji Kraljevec, <http://www.donjikraljevec.hr/28.05.2015.>).

Slika 2: Izložbeni prostor i plakat 10. Voćarskog sajma 2015. godine

Izvor: <http://www.donjikraljevec.hr/06.09.2015.>

Speedway manifestacije

U Donjem Kraljevcu se organiziraju speedway utrke na stadionu „Milenium“. Stadion je izgrađen 2005. godine isključivo za organizaciju speedway utrka. Kapacitet stadiona je 5 000 sjedećih mjesta, a 2010. godine izgrađene su tribine na oba zavoja za 10 000 gledatelja.

Osim za vozače, stadion je prilagođen gledateljima, te im pruža osim uzbudljivih vožnji za vrijeme utrke, udobnost i osjećaj boravka u prirodi. U sklopu stadiona izgrađena je VIP dvorana koja je namijenjena organizaciji VIP domjenaka iza utrka, za sponzore, vozače i osoblje utrke. Dvorana je površine 700 četvornih metara s kuhinjom i barom, sobama za sastanke međunarodnog žirija, također prilagođena održavanju domjenaka, večera, proslava i slično. Speedway klub „Unia“, osnovan je 2004. godine na inicijativu Zvonimira Pavlica, trostrukog prvaka bivše Jugoslavije. Klub broji preko 100 članova (Speedway klub Unia, <http://www.speedway-unia.hr/29.05.2015.>).

Slika 3: Stadion „Milenium“ Donji Kraljevec

Izvor: <http://www.speedway-unia.hr/29.05.2015>.

Hotel Kralj

Hotel Kralj nalazi se na ulazu u Donji Kraljevec, djeluje u okviru poduzeća Tehnix d.o.o. iz Donjeg Kraljevca. Okružen je zelenom prirodom, uz izvor potoka Bistrec, pruža jedinstven užitak prirode i daje gostima jedan poseban dašak donjeg dijela Međimurja koje je poznato kao najljepši „hrvatski cvjetnjak“. Osim odmora pruža mogućnost organizacije poslovnih sastanaka, stručnih prezentacija, team buildinga, seminara i kongresa, osiguravajući pritom visoku kvalitetu usluge i smještaja. Imaju bogatu gastronomsku ponudu ekološki zdrave hrane i vlastiti vinski podrum. Posebni popust daju gostima nepušačima, obiteljima i grupama.

Hotel Kralj raspolaže s 50 ležajeva u 20 soba i apartmana. Gostima su na raspolaganju jednokrevetne, dvokrevetne i trokrevetne sobe koje prilagođavaju ovisno o njihovim željama. Gosti imaju mogućnost korištenja informatičke opreme, korištenje interneta, telefona, minibara i satelitske TV sa 25 programa. Hotel koristi prirodnu ekološku ventilaciju, te klimatizaciju cijelog objekta što čini boravak ugodnim tokom cijele godine (Hotel Kralj, <http://www.hotelkralj.com.hr/30.05.2015>).

Slika 4: Hotel Kralj

Izvor: <http://www.hotelkralj.com.hr/30.05.2015>.

Restoran i kavana „Stari krov“ Donji Kraljevec

Restoran je idealno je mjesto za poslovne domjenke, obiteljske svečanosti i svaki drugi oblik proslava.

Slika 5: Restoran „Stari krov“

Izvor: <http://tzm.hr/article.php?g=26/30.05.2015>.

Uz ove veće ponuđače gastronomskih delicija, u Donjem Kraljevcu se još postoji nekoliko vrsta ugostiteljskih objekata. Tako se tu još smjestilo nekoliko kafića, disko i noćni klub „Maraton“ te „Kraljevska slastičarna“ (Turistička zajednica Međimurske županije, <http://tzm.hr/article.php?g=26/30.05.2015>).

4. Dr. Rudolf Steiner

4.1. Biografija dr. Rudolfa Steinera

Dr. Rudolf Steiner se rodio 27. veljače 1861. godine u Donjem Kraljevcu, tadašnjem Austrijskom carstvu. Kršten je istog dana u susjednom Draškovcu u crkvi sv. Roka pod imenom Adolf Josip Lovro Steiner kao zakonski sin Johanna Steinera i Franziske Steiner rođene Blir. koje je vjenčao tadašnji kapelan Gabrijel Meštrić 14. svibnja 1860. godine (Knjiga krštenih Župnog ureda Draškovec).

Otac Rudolfa Steinera, Johann Steiner radio je kao telegrafist na željezničkoj pruzi u Donjem Kraljevcu, koja je tada bila novoizgrađena. Zbog prirode njegova posla, obitelj se često selila te je već na ljeto iduće godine obitelj odselila iz Donjeg Kraljevca.

Godine 1867. Rudolf polazi u seosku školu u Pttshachu. Učiteljeva supruga je nepravedno optužila malog Rudolfa za nered u razredu, kojeg je skrivio njen sin. Nakon toga njegov otac odlučuje da Rudolf više neće pohađati tu seosku školu već je sam dalje podučavao svog sina.

Rudolf Steiner 1872. godine kreće u realnu školu u Bečkom Novom Mjestu, koju je pohađao po očevoj želji s namjerom da postane inženjer na željeznici. Škola je bila udaljena osam kilometara od mjesta stanovanja. Putovao je vlakom jedan sat, a vraćao se pješice. Uz školsku nastavu gdje je jako volio matematiku, kod kuće je učio analitičku geometriju, trigonometriju, diferencijalnu jednadžbu i integrale. Uz redovnu školsku nastavu proučavao je filozofiju, psihologiju i ostale predmete ovisno o literaturi koju je u to vrijeme mogao nabaviti, zbog slabijeg imovnog stanja njegove obitelji.

Maturu je polagao iz fizike, a dobio je pitanje što je u ono doba bilo suvremeno i do tada nije nikome bilo postavljeno. Trebao je objasniti kako funkcionira telefon koji se u ono doba tek počeo upotrebljavati, te crtežom na ploči prikazati kako se telefonira s jednog mjesta na drugo. Položio je maturu sa 18 godina i s odličnim uspjehom.

1879. godine po želji svog oca, Rudolf Steiner se upisuje na bečku „*Visoku tehničku školu*“, s namjerom da postane učitelj matematike i deskriptivne geometrije u realnoj gimnaziji. Studirao je kemiju, fiziku, zoologiju, botaniku, biologiju, geologiju, matematiku, geometriju i čistu mehaniku, a dodatna predavanja je slušao iz književnosti i filozofije. Bio je osobito zadovoljan time što je na sveučilištu po prvi put slušao predavanja iz filozofije, jer je do tada filozofiju učio samo iz knjiga.

Steiner je pokazivao jako veliko zanimanje za djela Johanna Wolfganga von Goethea. Zanimanje za Goethea kod njega je pobudio profesor njemačke književnosti Karl Julius Schröer, koji je bio veliki štovatelj Goetheova djela. Steiner je proučavao Goetheova prirodoznanstvena djela i u njima pronalazio most koji bi mogao spojiti prirodne i duhovne znanosti i 1882. godine izdaje Goetheova prirodoznanstvena djela u okviru Njemačke nacionalne književnosti.

Profesor Karl Juliusa Schröer se sprijateljio sa Steinerom i preporučio ga za urednika Goetheovih prirodoznanstvenih spisa. Zbog teške financijske situacije Schröer je preporučio Steinera i za kućnog učitelja u imućnoj bečkoj obitelji da si nešto zaradi i može normalno polaziti školu. Ta obitelj je imala četvoricu dječaka. Steiner ih je pripremao za osnovnu, a kasnije i za srednju školu. Jedan od dječaka je imao smetnje u razvoju, bolovao je od hidrocefalusa, oboljenja na mozgu, a zvao se Otto Sprecht. Njegov odgoj je Steiner preuzeo na sebe. Otto je u samo dvije godine uspio nadoknaditi znanje i završiti gimnaziju, a kasnije je postao liječnik. Umro je na fronti u Prvom svjetskom ratu kao vojni liječnik. Steinerov pedagoški rad sastojao se i iz davanja poduka iz raznih predmeta, a što je radio sve do svoje 29 godine.

Steiner upoznaje Annu Eunike, udovicu sa petero djece sa kojom se oženio. Anna je umrla 2011. godine.

Iako je Steiner studirao na tehničkom fakultetu, doktorski rad je položio iz filozofije koja ga je osobno najviše zanimala. On je od svoje mladosti bio zaokupljen otkrivanjem istine pomoću filozofije. Budući da je duboko uronio u filozofiju, Steiner se osjećao dovoljno zreli da napiše doktorsku disertaciju upravo iz područja filozofije. Na bečkom Sveučilištu nije mogao doktorirati zato što nije završio klasičnu gimnaziju i

zato što njegova formalna akademska naobrazba nije bila s područja filozofije već tehnike. Razmišljajući o doktoratu u svojim tridesetim godinama, Steiner je bio očaran knjigom „*Sedam knjiga platonizma*“ autora Heinricha von Steina, profesora filozofije na Sveučilištu u Rostocku (osnovano 1419. godine.). Steiner je odlučio da tome profesoru podnese svoju disertaciju koji mu je odgovorio: „*Vaša disertacija nije onakva kakva se obično traži; na njoj se vidi da je niste radili pod rukovodstvom profesora; ali ono što ona sadrži omogućuje mi da je rado prihvatim*“ (Bakota, 2007:81).

Steinerova doktorska disertacija nosila je naziv „*Osnovni problem spoznajne teorije s osobitim osvrtom na Fichteovu teoriju znanosti*“. Promoviran je za doktora filozofije sveučilišta u Rostocku 1891. godine. Disertacija je objavljena 1892. godine u proširenom izdanju pod nazivom „*Istina i znanost. Uvod u filozofiju slobode*“.

Dvije godine kasnije objavljeno je djelo „*Filozofija slobode*“, pod punim nazivom „*Filozofija slobode. Temeljne crte modernog pogleda na svijet*“. Rezultati promatranja duše prirodnoznanstvenom metodom i to je Steinerovo glavno filozofsko djelo.

Godine 1899. izvršni odbor berlinske škole za obrazovanje radnika zamolio je Steinera da kod njih drži predavanja iz povijesti kao i vježbe govorničtva. Predavanja je održavao u skladu sa svojim shvaćanjima evolucije i povijesti, a ne u skladu s tada aktualnim marksizmom i socijaldemokratskim učenjem. Njegov humani pristup kod radnika je uz ostalo budio i svijest o vlastitoj vrijednosti. Kako se ovaj pristup nije uklapao u osnovni cilj škole što je bilo klasno osvještavanje radnika te njihovo uključivanje u političku i klasnu borbu, njegova predavanja su 1905. godine ukinuta protiv volje učenika. Bio je predavač i u intelektualnim udruženjima „*Die Kommenden*“ (Ljudi budućnosti), „*Friedrichshagener*“, „*Savez Giordiana Bruna*“ kao i na „*Slobodnoj visokoj školi*“.

Steinera je neopisivo zanimalo iznošenje vlastitih doživljaja o duhovnoj stvarnosti koju prema vlastitim riječima zapaža od samoga djetinjstva. Takvo iznošenje vlastitih doživljaja je uspio ostvariti u teozofskom društvu. Pred ovom publikom Steiner je po prvi put mogao govoriti sasvim ezoterički. Govorio je samo iz vlastitih spoznaja temeljenih na uvidu u duhovnu stvarnost. Upoznaje Mariu von Sivers koja je bila

kazališna umjetnica rodom iz tadašnjeg ruskog dijela Poljske i koja će mu kasnije postati suprugom. Početkom 1902. godine Steiner preuzima mjesto voditelja berlinskog odjela teozofskog društva. On je pristao na to mjesto pod uvjetom da Maria von Sivers postane njegova suradnica, na što je ona pristala. S njom je razvio i euritmiju koja nastaje kao izraz Steinerove osobite dramske umjetnosti. Pošto se Steiner nije slagao sa idejama vodstva teozofskog društva, iz njega je bio izbačen, te je 1913. godine osnovao „*Antropozofsko društvo*“. Razvijajući antropozofiju kao duševnu znanost, iz nje su proizašle djelatnosti kao što su:

- Biodinamička proizvodnja hrane
- Waldorfska pedagogija
- Euritmija
- Oblikovanje govora
- Antropozofska medicina
- Zdravstvena pedagogija
- Organska arhitektura

Steiner je sam postavljao na pozornicu svoje misterijske drame, te je sudjelovao u svim pripremama za njihovo prikazanje. Biraio je glumce kojima je sam tumačio tekst, osmišljavao je kostime, scenografiju i sudjelovao u režiji. U početku su se te drame prikazivale na pozornicama minihenskih kazališta što nije bio prikladan ambijent za njihov duhovni sadržaj. Tako se rodila ideja o građevini čiji bi ambijent bolje odgovarao ugođaju izvodljivosti drama. Da bi naglasio povezanost antropozofije sa velikim Goetheovim dijelom, Steiner je građevinu nazvao „*Goetheanum*“. U njemu bi se prikazivale drame, a ujedno bi bio i središte antropozofske djelatnosti.

Idejno rješenje za gradnju „*Goetheanuma*“ izradio je Steiner. Gradnja je započela u travnju 1914. godine. Troškovi izgradnje su iznosili 7 milijuna švicarskih franaka koji su podmireni donacijama članova Antropozofskog društva.

U novogodišnjoj noći 1922./23. u „*Goetheanumu*“ je izbio požar koji je velikom brzinom gutao drvenu građevinu, od svega su ostali samo betonski temelji i neke stvari koje su ljudi uspjeli iznijeti van. Steiner je shrvan do jutra stajao pred zgarištem, brinući

se da nitko nije ozlijeđen. To je duboko ostavilo trag na duši i zdravlju Rudolfa Steinera.

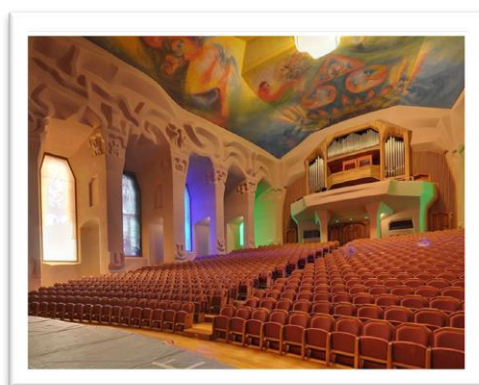
Kamen temeljac za drugi „Goetheaneum“, tj. za novi suvremeni ezoterični centar zapadne civilizacije položen je 1. siječnja 1924. godine. Gradnja je dovršena tri i pol godine nakon Steinerove smrti, a sa svojim oblikom predstavlja početak organske arhitekture.

Slika 6: Prvi „Goetheaneum“

Izvor: <https://www.goetheanum.org/08.08.2015>.

Slika 7: Drugi „Goetheaneum“ i unutrašnjost drugog „Goetheanuma“

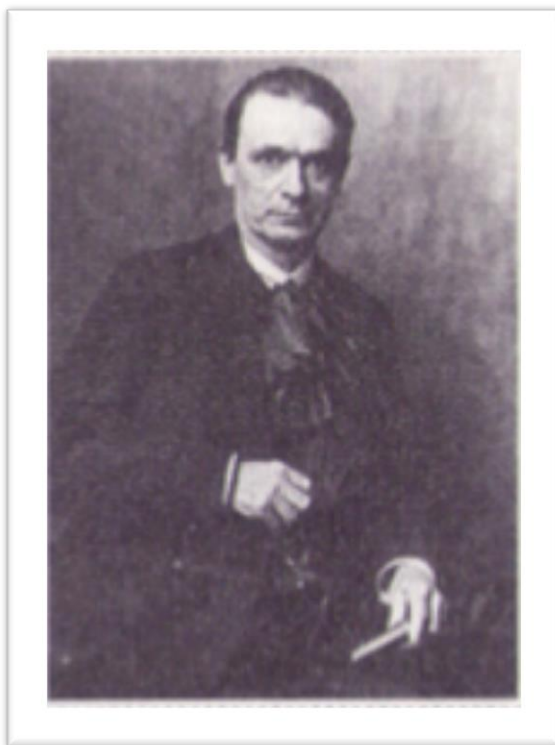

Izvor: <https://www.goetheanum.org/08.08.2015>.

Početak 1924. godine Steiner se ozbiljno razbolio. Patio je od djelomičnog prekida digestivnih procesa te se sve lošije osjećao i sve teže kretao. Više nije mogao održavati predavanja ali je i dalje pisao. Svoju autobiografiju pisao je i u posljednjem tjednu ožujka 1925. godine neposredno prije smrti. Umro je u Dornachu 30. ožujka 1925. godine (Bakota, 2007.).

Ostavština Rudolfa Steinera uključuje oko 270 zabilježenih ciklusa predavanja, na stotine eseja i oko četrdeset knjiga. Ukupna sakupljena djela sastoje se od 360 svezaka na njemačkom jeziku. Likovna ostavština uključuje 17 zgrada među kojima zgrade prvog i drugog „Goetheanuma“ (Institut za waldorfsku pedagogiju, <http://www.iwp.hr/steiner.html>/19.07.2015.).

Slika 8: Dr. Rudolf Steiner 1913. godine

Izvor: Bakota, „Rudolf Steiner“ 2007:157

4.2. Antropozofija

Antropozofija je nastala kao posljedica Steinerovog djelovanja u teozofskom društvu. Pošto Steiner nije mogao prihvatiti neke teze koje je zastupalo teozofsko društvo, pokrenuo je novu duhovnu znanost, a nazvao ju je „*Antropozofija*“

Riječ teozofija dolazi od grčke riječi „*theos*“ što znači bog i „*sofia*“ što znači mudrost pa se može prevesti kao „*božanska mudrost*“. Teozofija predstavlja religioznu mješavinu ideja preuzetih iz hinduizma, budizma i kršćanstva, s osobitim isticanjem reinkarnacije i panteizma (ideja da su Bog i svemir jedno te isto). Službeni stav Katoličke crkve je negativan prema teozofiji i ona javno upozorava vjernike na opasnosti koje se skrivaju iza ovog nauka, koji Crkva proglašava pogibeljnim za dušu i katolicima zabranjuje sudjelovanje u teozofskim društvima.

Nakon Steinerovog neslaganja u „*Teozofskom društvu*“, Steiner je osnovao antropozofiju. Ona dolazi od grčkih riječi „*anthropos*“ što znači čovjek i „*sofia*“ što znači mudrost, a može se prevesti kao „*čovječja mudrost*“.

Antropozofija će još više nego teozofija nastojati postati znanstvena religija, a u tu svrhu i danas organizira brojne simpozije, predavanja i sajmove, na kojima spajaju okultno i magijsko s religioznim i znanstvenim. Antropozofija pokušava provesti demitologizaciju teozofije i ulaže znatan napor da svoju disciplinu predstavi kao „*egzaktnu znanost o nadčulnom*“.

Prema Steineru je pomoću antropozofije moguće postići to da se reinkarnacija i karma prihvate kao sastavni dio ljudske svijesti, da ih čovjek primi u svoje srce i svoju dušu kao spoznaje. Do svih ostalih spoznaja, kao manje ili više samorazumljivih, čovjek će doći ovisno o tome kako se postavio prema ovom ključnom pitanju. Glavni zadatak antropozofije je da istina o reinkarnaciji i karmi postane dio svakodašnjice, kao što su to postale i ostale istine (Bakota, 2007:110-206).

Prof. dr. Radovan Subotić, predsjednik Antropozofskog društva „*Marija Sofija*“ iz Zagreba u predgovoru ponovnog izdavanja knjige „*Teozofija*“ Rudolfa Steinera 2000.

godine napisao je da nije ni lako ni jednostavno odgovoriti sažeto na pitanje što je to antropozofija i teško može biti sveobuhvatno. Sam je Steiner jednom na to odgovorio za potrebe Oxfordskog rječnika: „*Antropozofija je spoznaja koja stvara ono više Ja u čovjeku.*” Jednom drugom prilikom je rekao: „*Antropozofija je put spoznaje koji želi ono duhovno u čovjeku dovesti do duhovnoga u kozmosu.*” Tako bi se samo moglo reći da je antropozofija duhovna znanost koja omogućuje ljudima da spoznaju duhovnu pozadinu svega što ili okružuje. Ona je put spoznaje koji traži duša čovjeka. Pri tome taj put spoznaje duhovnoga svijeta čovjek mora u sadašnje vrijeme proći u punoj svijesti postupnim izgrađivanjem i preoblikovanjem svoga „ja“. Rudolf Steiner objašnjava: „*Kao što potpuno ne poznajemo čovjeka ako imamo samo predodžbu o njegovoj vanjštini, tako ne poznajemo ni svijet koji nas okružuje ako o njemu znamo samo ono što nam objavljuju fizička osjetila. I kao što nam fotografija postaje razumljivom i punom života kad se približimo živoj osobi sa slike kako bismo upoznali njenu dušu, tako tjelesni svijet možemo zaista razumjeti ako upoznamo njegovu duševnu i duhovnu osnovu. Zato je preporučljivo da se ovdje govori najprije o višim svjetovima, duševnom i duhovnom, a da se tek zatim sa duhovno-znanstvenog stajališta prosuđuje o fizičkom svijetu.*“ (Steiner, R. Teozofija 1962.; predgovor hrvatskog izdanja Subotić, 2000:3).

4.3. Opće antropozofsko društvo

Rudolf Steiner je bio član teozofskog društva i na čelu teozofskog njemačkog ogranka gdje je pokazivao svoj životni glavni interes, a to je iznošenje vlastitih doživljaja o duhovnoj stvarnosti koju prema vlastitim riječima zapaža od samoga djetinjstva. Pred ovom publikom Steiner je po prvi put mogao govoriti sasvim ezoterički (proučavanjem zakonitosti vidljivih i nevidljivih svjetova). Govorio je samo iz vlastitih spoznaja temeljenih na uvidu u duhovnu stvarnost.

Unutar teozofskog društva je došlo do nesuglasica. Steiner je zamjerao teozofima pogrešno tumačenje istočnjačke mudrosti te gubitak osjećaja za stvarnost. Od 1906. godine u društvu je osobito jačao utjecaj spiritizma (uspostava komunikacija s

preminulim osobama), pa je Steiner često naglašavao kako on nema ništa zajedničkog s takvim poimanjem duhovnosti. Razlike u stajalištima između njemačkog ogranka na čelu sa Steinerom i međunarodnog društva osobito su se povećale kada je 1907. godine Annie Besant postala njegovom predsjednicom. Godine 1913. neslaganje s vodstvom Teozofskog društva doseglo je vrhunac kada su Annie Besant i Charles Webster Laedbeater doveli četrnaestogodišnjeg indijskog dječaka po imenu Jiddu Krishnamurti i proglasili ga reinkarnacijom Krista. Kad mu je bilo samo šesnaest godina Annie Besant ga je postavila na čelo religiozne organizacije „Zvijezda istoka“ gdje je trebao propovijedati i ispunjavati svoju zadaću novog mesije. Nakon dugo godina preispitivanja Krishnamurti se uspio oduprijeti pritiscima svojih zaštitnika te je na jednoj godišnjoj skupštini, bez ikakve najave priznao da je obična osoba i obični smrtnik, te je napustio njihovu sektu vrativši sve ono što su mu darovali. Bakota (2007:152) navodi citat iz Steinerove autobiografije:

„Od 1906. počeli su se u društvu, na čije vođenje nisam imao ni najmanje utjecaja, pojavljivati događaji koji su podsjećali na spiritističke izopačenosti i zbog kojih sam stalno morao naglašavati da onaj dio Društva koji se nalazi pod mojim rukovodstvom nema s time apsolutno ništa zajedničko. Te su pojave dostigle svoj vrhunac kada se za jednog indijskog dječaka počelo tvrditi da je on osoba u koju će Krist stupiti u novi zemaljski život. Za širenje te besmislice osnovano je u Teozofskom društvu posebno društvo pod nazivom „Zvijezda istoka“. Meni i mojim prijateljima kao članovima njemačke sekcije bilo je sasvim nemoguće učlaniti se u „Zvijezdu istoka“, kako je to predviđala Annie Besant kao predsjednica „Teozofskog društva“. I budući da to nismo mogli učiniti, bili smo 1913. godine isključeni iz „Teozofskog društva“. To nas je prisililo da osnujemo „Antropozofsko društvo“ kao samostalno društvo.“

Dana 2. i 3. veljače 1913. godine u Berlinu je u nazočnosti oko 3 000 članova održana prva Generalna skupština novoosnovanog „Antropozofskog društva“. Društvo je trebalo biti organizirano u skladu s duševnim potrebama njegovih članova. Nije donesen nikakav program prema kojemu bi društvo funkcioniralo. Steiner je smatrao da program treba proizlaziti iz samog života i iz životnih potreba članova društva. Steineru je bilo jasno da se ljudi bave antropozofijom zbog svojih unutarnjih potreba, neki u potrazi za

religijom, neki za znanošću, neki za umjetnošću, a društvo im je trebalo omogućiti da pronađu ono što traže.

Kod osnivanja „*Antropozofskog društva*“, Rudolf Steiner je imao funkciju predavača i savjetnika. Nikada nije htio biti ni član društva, a ni vođa. Unutar društva je dolazilo do neslaganja među ograncima što je rezultiralo Steinerovom željom da sa takvim društvom nema nikakve veze. Na nagovor svojih najbližih suradnika ostao je u društvu i 1923. godine promijenio ustroj društva i svoju ulogu u njemu. Steiner je shvatio da će društvo opstati samo ako on sam preuzme njegovo rukovođenje i punu odgovornost. Tako je nastalo „*Opće antropozofsko društvo*“ koje je zamišljeno kao svjetsko društvo sa sjedištem u Dornachu i njegovim članom je mogao postati svatko tko je želio upoznati antropozofiju. Jedini uvjet za članstvo je bilo priznavanje opravdanosti postojanja „*Slobodne visoke škole za duhovnu znanost*“ koja je počela djelovati kada i Opće antropozofsko društvo. Godine 1913. objavljen je prvi „*Antropozofski kalendar duše*“ (Bakota, 2007:149-157).

Središte „*Antropozofskog društva*“ nalazi se u Dornachu kraj Basela u Švicarskoj, a smješteno je u građevini „*Goetheanum*“. Tu se nalazi spomenuta „*Slobodna visoka škola za duhovnu znanost*“ s katedrama za matematiku i astronomiju, prirodne i medicinske znanosti, za likovnu, govornu, dramsku i glazbenu umjetnost (Goetheanum, <https://www.goetheanum.org/28.07.2015.>).

4.4. Grane antropozofije

U knjizi „*Rudolf Steiner*“ (2007:174) godine, Bakota opisuje kako su sve praktične grane antropozofije nastale na zahtjev pojedinih stručnjaka ili zainteresiranih osoba koje bi zamolile dr. Rudolfa Steinera da im dade smjernice kako bi svoje djelatnosti mogli obavljati na duhovno-znanstvenim temeljima. Tako su nastale:

1. Biodinamička proizvodnja hrane
2. Waldorfska pedagogija

3. Euritmija
4. Oblikovanje govora
5. Antropozofska medicina
6. Zdravstvena pedagogija
7. Organska arhitektura

4.4.1. Biodinamička proizvodnja hrane

U Njemačkoj su početkom 20. stoljeća statistike pokazivale da čovjek svojim postupcima uništava zemlju i predviđalo se da će, ako se to nastavi, za nekoliko desetaka godina hrana biti toliko degenerirana da neće biti za ljudsku upotrebu. To su potvrđivali mnogi ondašnji stručnjaci ali su isticali svoju nemoć da se taj problem riješi.

Grof Keyserlingk, vlasnik jednog od najvećih poljoprivrednih gospodarstava u Njemačkoj, pozvao je Rudolfa Steinera da u njegovom dvorcu održi predavanje da poduči poljoprivrednike kako se na antropozofski način može unaprijediti i poboljšati njihova djelatnost.

Steiner je tom problemu pristupio na svoj način, kao kozmičko-zemaljsko pitanje. Planet „Zemlju“ je prikazao kao živi organizam na koji osim čovjeka utječu snage i ritmovi iz svemira. Najprije je opisao uvjete pod kojim se razvijaju najrazličitije vrste biljaka i životinja, a zatim je dao upute kako bi se trebali reformirati dotadašnji način gnojidbe, suzbijanja korova, štetočina i nametnika na bilju te kako se treba boriti protiv biljnih bolesti. Steiner ističe da su sva mineralna gnojiva ponajviše uzrokom degeneracije bilja i kvarenja poljoprivrednih proizvoda.

Njegova osnovna ideja je bila da svako poljoprivredno imanje mora biti zaokružen i sam sebi dovoljan organizam na kojem mora postojati ravnoteža između broja životinja i poljoprivrednih površina, a posebno je naglasio važnost poštivanja plodoreda i raznolikosti kultura koje iscrpljuju tlo na različite načine i dovode do njegova odumiranja.

Objasnio je da je zadaća gnojidbe da oživi humus i time stvori zdravu i otpornu biljku, dok sve štetočine treba uklanjati prirodnim sredstvima. Stoka se mora uzgajati na otvorenom prostoru, a njezin broj mora odgovarati veličini imanja (Bakota, 2007:206)

U biodinamičkoj poljoprivredi koriste se pripravci koje se često nazivaju: „srcem biodinamičkog gospodarenja“. Razvio ih je Rudolf Steiner na temelju antropozofije. Pripravci nisu zamjena za gnojidbu te se njihova zadaća nije da upravljaju procesima truljenja u gnoju, već služe tomu da posreduju snage zemlje i svemira kako bi te snage potpomognule sposobnosti biljaka da budu osjetilni organ zemlje.

U biološko dinamičkoj poljoprivredi razlikuju se pripravci za prskanje, to su gnoj i kremen iz roga, i kompostni pripravci od stolisnika, kamilice, koprive, hrastove kore, maslačka i valerijane (Centar dr. Rudolf Steiner Donji Kraljevec, <http://centar-rudolf-steiner.com/29.07.2015.>).

Dr. Rudolf Steiner je prvi poljoprivredni tečaj održao od 7. do 16. Lipnja 1924. godine pod nazivom „*Duhovno-znanstvene osnove za napredak poljoprivrede*“ na kojem su se okupili poljoprivrednici, veleposjednici, poljodjelci i poljoprivredni stručnjaci iz različitih dijelova Njemačke.

Metoda biološko-dinamičke proizvodnje hrane priznata je u cijelom svijetu kao najprestižnija metoda ekološke poljoprivrede. Primjenjuje se u više od pedeset zemalja na svim kontinentima, a njezini proizvodi su zaštićeni robnom markom „*Demeter*“ (Bakota, 2007:210).

4.4.2. Waldorfska pedagogija i prva waldorfska škola

Waldorfska pedagogija je oblik odgoja i obrazovanja utemeljen na antropozofskim načelima čiji je utemeljitelj dr. Rudolf Steiner. Ona se potpuno razlikuje od klasične pedagogije. Glavni cilj ove pedagoške metode je težnja za usklađivanjem djetetovog „duhovnog i zemaljskog dijela“, kroz mnogo veću slobodu u odgoju.

Steinerova pedagogija razlikuje tri glavne životne cjeline razvoja djeteta, kada dominiraju i za određenu dob specifični metodički pristupi učenju. Jedna cjelina razvoja djeteta traje sedam godina pa su cjeline određene godinama kao 7-14-21.

Prva i najvažnija razvojna cjelina je od rođenja do sedme godine života. U tom se razdoblju oblikuje djetetovo fizičko tijelo – udovi, unutarnji organi i mozak, što je osnova za sav njegov kasniji razvoj. Što se u tom dobu propusti ispravno oblikovati, kasnije će biti puno teže ispraviti. U prvih sedam godina dijete uči prvenstveno kroz oponašanje i igru, kroz ritam i ponavljanje. U tom životnom razdoblju pedagog na dijete djeluje ispravnim uzorom.

Sljedeće odgojno razdoblje djeteta je od njegove sedme do četrnaeste godine života. Oko sedme godine u djetetu se rađaju nove snage koje mu omogućuju nov pristup spoznaji svijeta i stjecanju znanja – snage intelekta. Najočitiiji vanjski izraz te promjene je ispadanje mliječnih i rast novih zubi. Dijete dolazi u školu i sve je sposobnije usvajati znanje na jedan intelektualniji način. Da bi mogao ispravno djelovati na njega, pedagog mora razviti zdrav autoritet, a taj će zadobiti upravo izvođenjem nastave koja nije apstraktna, već dinamična i ukorijenjena u prirodnim i životnim zakonitostima.

Zadnje odgojno razdoblje djeteta počinje pubertetom. U tim godinama buja njegov emocionalni život koji mijenja i njegov odnos spram svijeta. Mladi čovjek želi svjesno postati dijelom šire zajednice i svijeta za koji se u njemu budi živ interes. On u pedagogu više ne traži autoritet, čak se i buni protiv njega, već traži partnera koji će ga ozbiljno shvatiti i u njemu potaknuti interes za sve oko sebe i gradivo koje treba usvojiti.

Waldorfska pedagogija odnosi se na vrtiće i na škole. Ne obraća se samo djetetovu intelektu, već usporedno njeguje djetetov osjećajni život, razvija radne i stvaralačke navike te snaži volju i interese. Činiti to u svakom nastavnom satu glavni je zahtjev za waldorfske pedagoge.

Djetetu se pristupa kao pojedincu čiji se razum, emocije i htijenje nastoje oplemeniti i razviti kao cjelovito biće. Stečeno znanje se ne provjerava pismenim i usmenim

ispitivanjem i ne vrednuje se brojčanim ocjenjivanjem, već waldorfski učitelj djecu ocjenjuje pismeno, opširno na kraju svake školske godine. U waldorfskoj školi nema ni ponavljanja razreda.

Bitno obilježje strukture nastavnog plana i programa je naglašena orijentacija na umjetnički i radni odgoj, nastava se odvija po epohama (jedan predmet ili tema se obrađuju dvaput godišnje, u trajanju od tri do četiri tjedna), strani jezici se uče od početnih razreda, a euritmija je dio nastavnog plana.

U waldorfskoj školi jedan učitelj prati djecu svih osam godina školovanja, koje je ukupno podijeljeno u 12 razreda. Ovo školstvo objedinjuje osnovnu i srednju školu zajedno. Učenici koji žele maturirati pohađaju poseban trinaesti razred, koji je priprema za državnu maturu van waldorfske škole. U Republici Hrvatskoj waldorfske škole djeluju kao osmogodišnje škole i poslije nje se djeca upisuju u državne ili privatne klasične srednje škole.

Posebna pozornost u waldorfskim školama se posvećuje godišnjim dobima i obilježavanju kršćanskih blagdana, posebno Uskrsa, Božića, Duhova, dana svetog Mihovila, rođenja Ivana Krstitelja i dana svetog Martina. Religija prožima svakodnevni waldorfski odgoj. Nastava vjeronauka se organizira u skladu sa religijskom pripadnošću pojedinih učenika.

Rudolf Steiner je zahtijevao i posebno oblikovanje prostora u kojem borave djeca i učenici. Zidovi waldorfskog vrtića primjerice obojani su bojom breskvinog cvijeta. Prostorije viših razreda također imaju svoje boje. Izvođenjem specifičnih slikarskih i kiparskih vježbi razvija se kreativnost, čime se pokušava uspostaviti cjelovit razvoj osobe kao duševno duhovnog bića.

Izvorne antropozofske vježbe imaju za cilj i poticanje zdravlja u ljudskom organizmu. Po znanstvenom ispitivanju, antropozofski obrazovana djeca obolijevaju 20% manje od alergija, od učenika ostalih obrazovnih ustanova.

Svi uporabni predmeti moraju biti od prirodnog drveta, kreativno oblikovanog, a traži se i uređenje arhitekture kroz zaobljene linije i nepravilne, pokretne plohe.

Učenici waldorfskih ustanova stječu znanje kroz praktičnu primjenu teorijskog sadržaja. Odgajaju se živjeti u skladu s ritmom prirode i svemira, usklađujući svoje dnevne zadatke s ritmičnim mijenama u prirodi i u ljudskom tijelu. Učenici izvode i euritmijske vježbe. Iako učenici ne uče antropozofiju kao predmet, njeno proučavanje se savjetuje onima koji rade s djecom u školi. Roditelji imaju aktivnu ulogu u waldorfskom odgoju a udruge građana su i zaslužne za osnivanje waldorfskih škola.

Iako učenici imaju računarstvo kao redovan predmet, ne potiče se korištenje sa elektronskim medijima posebice s televizijom. Djeca se najprije uče shvatiti način djelovanja stvari kojima se koriste. Upoznaju princip rada računala, kako bi se izbjegao moguć negativni ili nepoznati utjecaj tehnologije na čovjeka.

U waldorfskim školama udžbenici nisu baš prihvaćeni pa se ne koriste, kao ni audiovizualni mediji, smatra se da oni u komunikaciji ne mogu prenijeti djeci prirodu onakvu kakva ona stvarno jest. Ne uči se iz knjiga nego se proučava priroda odnosno čovjek u prirodi. U waldorfskoj pedagogiji veliku važnost imaju bajke, basne, legende, Stari zavjet, nordijska mitologija, grčka mitologija, rimska povijest, otkrića starih naroda na primjer Amerike ili Inka i biografije poznatih osoba.

Odgajanje je u waldorfskoj pedagogiji shvaćeno kao zajednički rad učitelja i roditelja. Organiziraju se dani roditelja, roditelji pomažu vrtiću odnosno školi u skladu sa svojom stručnošću, svaki razredni učitelj barem jednom godišnje posjeti roditeljski dom svojih učenika. Waldorfska pedagogija je nezamisliva ako roditelji ne znaju i ne dožive na koji način njihova djeca uče i rade i ako kod kuće ne potpomognu taj rad odgovarajućim ugođajem (Matijević, 2001:56-72).

Rudolf Steiner je smatrao, a to je danas znanstveno dokazano, da dijete zapamti 30% od onoga što čuje, 40% od onoga što vidi i 90% od onoga što učini pokretom (Institut za waldorfsku pedagogiju, <http://www.iwp.hr/waldorf.html>/02.08.2015.).

Prva waldorfska škola

Početak dvadesetog stoljeća bili su mnogobrojni radnički nemiri uzrokovani velikim nezadovoljstvom radnika zbog potlačenosti radnika od strane poslodavaca kojima je jedino važno bilo ostvariti profit. S druge strane, postojao je ne mali broj uglednih ondašnjih tvorničara koji su bili svjesni da mogu uspješno samo ako svojim radnicima omoguće životne uvjete dostojne čovjeka.

Kao i druge praktične grane antropozofije koje su nastale na zahtjev pojedinih stručnjaka svojih područja, koji bi zamolili Rudolfa Steinera da im dade smjernice kako bi svoje djelatnosti obavljali na duhovno-znanstvenim temeljima, tako je nastala i Waldorfska pedagogija u suradnji sa Emilom Moltom koji je bio generalni direktor tvornice cigareta „*Waldorf-Astoria*“.

Emil Molt je htio svojim radnicima i službenicima pružiti svestrano obrazovanje te ih podržati u ostvarivanju njihova ljudskog dostojanstva. U tu svrhu organizirao je tečajeve općeg obrazovanja, osnovao je vrtiće za radničku djecu te je provodio niz mjera socijalne podrške. Na to ga je navelo jedno Steinerovo predavanje u kojem je Steiner govorio o vježbama za poboljšanje koncentracije te da socijalni uvjeti i potrebe uvelike utječu na svakog čovjeka.

Zamolio je Steinera da mu pomogne kod realizacije njegovog sna da osnuje školu za radničku djecu. Steiner je odmah pristao i dao četiri uvjeta:

1. Da škola bude otvorena za svu djecu, a ne samo za djecu zaposlenika
2. Da treba imati jedinstveni nastavni plan za dvanaestogodišnje obrazovanje, a ne da se nakon jedanaeste godine odvajaju djeca koja će studirati od one koja će učiti zanat
3. Da u razredima budu zajedno djevojčice i dječaci
4. Da učitelji koji su preuzeli odgovornost za odgoj djece budu slobodni u poučavanju i upravljanju školom bez bilo kakve vanjske kontrole.

Dioničari i upravni odbor tvornice nisu podržali taj projekt, ali je Molt dobio dozvolu neka osnuje školu pod okriljem tvornice ali na vlastitu odgovornost kao vlastiti projekt.

Molt je utemeljio školu kao privatna osoba, a ne kao generalni direktor tvornice i velik dio troškova je namirivao iz vlastitog džepa. Kupio je restoran u Stuttgartu, prenamijenio ga prema Steinerovim uputama i tu je bila otvorena prva „*Slobodna waldorfska škola*“ u rujnu 1919. godine. Dogovoreno je da Ministarstvo prosvjete izda dopuštenje za rad škole, službeno prizna učiteljske svjedodžbe prije nego što oni počnu s poučavanjem.

Nastavni plan Waldorfske škole je donesen neovisno o državnoj kontroli. Kompromisni zahtjev je bio da djeca moraju postići iste rezultate kao oni iz državnih škola, i to je na kraju trećeg, šestog i osmog razreda.

Kratko vrijeme školu je financirala tvornica cigareta „*Waldorf-Astoria*“, pouka i pribor su bili besplatni za svu „waldorfsku djecu“ odnosno djecu radnika te tvornice i djecu bližih rođaka koji su radili u tvornici. Djeca čiji roditelji ili rođaci nisu radili u tvornici plaćali su školarinu ali prema mogućnostima roditelja.

Budući da je to bio ogroman trošak za tvornicu jer je vanjskih učenika bilo jako malo a financijska moć roditelja jako slaba, a Steiner je tražio i zalagao se za školovanje naročito one djece čiji si roditelji to nisu mogli priuštiti, bila je potrebno potražiti donatore da bi škola opstala. 1920. godine osnovano je „*Društvo waldorfske škole*“ koje je preuzelo vlasništvo zgrade i ostale imovine, te je postavilo upravni odbor čime se škola i pravno odvojila od tvornice. Steiner je preuzeo ulogu direktora i mentora koju je požrtvovno obnašao sve do svoje smrti.

Krajem kolovoza 1922. godine Steiner je bio pozvan da održi predavanje na Oxfordu. Tema predavanja je bila: „*Duhovne vrijednosti u obrazovanju i društvenom životu*“. Dodijeljeno mu je priznanje i zahvalnost što je na živi način prikazao ljudski ideal obrazovanja, što je učiteljima i nastavnicima govorio o tome kako se slobodno i u zajedništvu razvijaju odgojne metode isključivo na temelju točnog poznavanja čovjekove prirode, neovisno o vanjskim propisima i zakonima (Bakota, 2007:174-178).

4.4.3. Euritmija

Nova umjetnost pod nazivom „*Euritmija*“ se razvila kada je u prosincu 1911. godine dr. Rudolfu Steineru pristupila udovica Clara Smits s molbom da se pomogne njezinoj kćerki Lori, koja je teško proživljavala gubitak svog oca. Lori je bila tinejdžerica i jako zaokupljena plesom. Steiner joj je savjetovao neka poradi na novoj umjetnosti pokreta. Za pripremu joj je preporučio neka prouči ljudsku anatomiju, istraži ljudski korak te da razmišlja o kretnjama grčkih skulptura i plesova i da sama pronade pokrete kojima bi mogla opisati svoje osjećaje. Tako je nastala nova umjetnost u kojoj se pokretom izražavaju zakonitosti govora i glazbe. Marie von Sivers ju je nazvala „*Euritmija*“ prema grčkoj riječi eurythmia koja je u antičkoj Grčkoj imala značenje ritmičkog reda i ritmičkog pokreta.

Lori Smits je postala prva euritmistica a kasnije i učiteljica euritmije, bilo je i drugih mladih ljudi koji su bili zainteresirani za ovu vrstu izražavanja pokretom.

Voditeljica prve male grupe koja se bavila euritmijom bila je Marie von Sivers. Ona je također osmislila umjetnost recitacije prikladnu za praćenje pokreta euritmista. Za nju je izvoditi euritmiju značilo kretnjama pjevati, a euritmija nije bila ni pjesma ni ples ni mimika nego pjevanje pokretima. Njezinim zalaganjem euritmija se razvila u tri smjera:

1. Kao scenska umjetnost;
2. Kao pomoćna disciplina u odgoju djece;
3. Zdravstvena euritmija.

Danas u Švicarskoj, Njemačkoj, Velikoj Britaniji i Rusiji postoje fakulteti na kojima se mogu studirati sva tri smjera euritmije, a u Europi djeluje nekoliko vrlo uspješnih umjetničkih družina (Bakota, 2007:148).

4.4.4. Oblikovanje govora

Oblikovanje govora je još jedan segment važnijih područja praktične antropozofije koji je dr. Rudolf Steiner osmislio zajedno sa Marie von Sivers. Steiner je uočio da ljudima u svakodnevnom govoru gotovo potpuno nedostaje osjećaj za ljepotu govora i još više za izražajno govorenje te da se govor rijetko doživljava kao umjetničko djelo. Budući da je govor nezaobilazno sredstvo komunikacije i neprekidno prisutno u ljudskom životu, Steiner je htio razviti svijest o značenju sposobnosti umjetničkog oblikovanja govora.

Steiner je za života održao preko 6 000 predavanja na kojima je imao vlastiti način izražavanja i tome je pridavao osobitu pozornost. Njegov je govor bio izraz njegove cijele osobnosti. Imao je topao glas sa bečkim akcentom koji je zadržao do kraja života. Kako bi duhovni sadržaj svojih predavanja što bolje približio svojim slušateljima, koristio je specifičan i osebujan način oblikovanja rečenice iako je često narušio stroga pravila njemačke sintakse. Zbog ritma u kojem je nizao rečenice i sposobnosti da govori ljudskim srcima, mogao je slušače satima držati pri punoj koncentraciji.

Prilikom postavljanja misterijskih drama, Steiner je glumcima davao precizne upute kako trebaju izgovoriti pojedinu ulogu. Razvoj tog umijeća je prepustio Marie von Sivers odnosno Marie Steiner jer mu je postala suprugom. Uz njezinu je pomoć kroz tečajeve za oblikovanje govora i dramske prikaze Steiner ovo područje podignuo na razinu umjetnosti. U Dornachu je u okviru sekcije za umjetnost govora i glazbe, nastala i škola za oblikovanje govora na kojoj se već desetljećima školuju glumci, učitelji i nastavnici (Bakota, 2007:179).

4.4.5. Antropozofska medicina

Nekolicina liječnika koji su bili potaknuti sve većom krizom na području djelotvornosti službene medicine, obratili su se dr. Rudolfu Steineru sa zamolbom da im pomogne unaprijediti njihove medicinske metode liječenja bolesnika.

Steiner se zalagao da njegova predavanja prate samo medicinski školovane osobe, a ne laici koje zanima medicina. Njegov cilj je bio unaprijediti vještinu liječenja proširenjem spoznaja o svijetu i čovjeku. Njegova stajališta nisu bila u opoziciji prema službenoj medicini jer je njihova načela Steiner u potpunosti poštovao. Namjera mu je bila da priznate znanstvene metode suvremene medicine nadopuni sa duhovno-znanstvenim spoznajama do kojih je došao drukčijim metodama iz antropozofskog pogleda na svijet.

Osnovno polazište mu je bilo da je tjelesni čovjek odraz nadosjetilnog čovjeka. Steiner je opisivao liječnicima kako su pojedini organi povezani s duhovnim i duševnim životima. U svojim predavanjima je liječnike upoznao s mogućnostima antropozofske dijagnostike i terapijskih metoda.

Steinerova najistaknutija suradnica na ovom području je bila Maria Ita Wegman koja je bila obrazovana za terapijsku gimnastičarku i masažerku, a kasnije je završila studij medicine na sveučilištu u Zürichu. U Arlesheimu je otvorila je Kliničko-terapijski institut na kojem su joj se pridružili mnogi kolege koji su dijelili njezina stajališta. Institut je prerastao u prvi centar antropozofske medicine. Također je otvorila i terapijski dom za mentalno hendikepiranu djecu Haus Sonnenhof.

Na Institutu u Arlesheimu i danas djeluje „*Udruženje za ispitivanje raka*“, čiji je cilj usavršavanje lijeka i metode liječenja te bolesti. Radi se o lijeku koji je dr. Rudolf Steiner razvio u suradnji sa Itom Wegman pod imenom „*Iskador*“. Ovaj lijek se radi od različitih vrsta imela, a danas se nalazi na službenim listama u većini zemalja.

Svake godine se u Comburgu održavaju savjetovanja za antropozofske liječnike. U Njemačkoj su prema načelima antropozofske medicine osnovane ustanove među kojima

su sanatorij Wiesneck, te farmaceutska tvornica Weleda. Danas u svijetu djeluje više od tisuću liječnika koji se bave antropozofskom medicinom (Bakota, 2007:183).

4.4.6. Zdravstvena pedagogija

Kao i druge antropozofske grane, i zdravstvena pedagogija je nastala kad su se dr. Rudolfu Steineru obratili za pomoć. U ovom slučaju to su bila trojica mladih studenata čiji je zadatak bio da njeguju djecu s teškoćama u razvoju. 1924. godine je održan prvi tečaj zdravstvene pedagogije za liječnike i pedagoge. Ubrzo je i osnovan institut za zdravstvenu pedagogiju „*Lauenstein*“, a potom je klinika u Arlesheimu također osnovala institut za djecu kojoj je bila potrebna duševna njega.

Zdravstvena pedagogija dr. Rudolfa Steinera polazi od činjenice da su sudbinska (karmička) djelovanja dovela duše ovakve djece u nepravilno razvijena tijela. Steiner je smatrao da njihova inkarnacija nipošto nije bila promašena jer svako utjelovljenje pruža mogućnost za stjecanje određenih doživljaja i iskustva koja su čovjeku potrebna u njegovu razvoju, a koja će poslije smrti biti prerađena u duhovnom svijetu tako da će izrasti u nove snage za sljedeću inkarnaciju. Naglašavao je da takva djeca mogu osobito dobro napredovati ako se kod njih njeguje smisao za umjetnost, ako ih se potiče da rade rukama i ako im se nastoje pobuditi religiozni osjećaji. Neprestano je ponavljao da svaki i najmanji napredak može imati najveću vrijednost za razvoj njihove osobnosti. Stoga je potrebno da se prema takvoj djeci čovjek odnosi s najvećim razumijevanjem i ljubavlju te da im se tijekom odgoja pruži prije svega mnogo životnog humora i vedrine.

U Škotskoj, Engleskoj i Južnoj Africi su nakon Drugog svjetskog rata osnovane zajednice pod nazivom „*Champhill*“. To su organizirane životne zajednice u kojima žive odgajatelji i stručno osoblje s njihovim obiteljima, a svaka se obitelj u vlastitom domu skrbi za određen broj djece s teškoćama u razvoju. Njihova je velika prednost u tome što u njima djeca mogu nastaviti živjeti i kad odrastu jer im je omogućeno da obavljaju pojedine poslove koji su primjereni njihovim sposobnostima. Danas diljem svijeta postoji više stotina takvih zajednica (Bakota, 2007:210).

4.4.7. Organska arhitektura

Dr. Rudolf Steiner nikada nije osjećao potrebu da sagradi nekakvo sjedište za svoju djelatnost, ali su postojali ljudi koji su imali takvu potrebu, pa se rodila ideja o gradnji „*Goetheanuma*“, točnije prvi „*Goetheanum*“. Kamen temeljac je položen 1913. godine.

Steineru je od izgradnje neke građevine bilo važnije da svoje unutarnje snage usmjeri na vlastiti unutarnji duhovni rad i razvoj antropozofije tako da je u početku gradnje „*Goeheanuma*“ sebe vidio samo u ulozi opunomoćenika koji će nadgledati radove i namjensko trošenje doniranih sredstava. Kako se ova inicijativa nastavila razvijati, sve je više počeo shvaćati da je umjetničko oblikovanje građevine stvar unutarnjeg duhovnog rada, pa je napravio idejno rješenje za gradnju.

Njegova ideja je bila da građevina bude napravljena tako da kroz naglašeni socijalni moment u sebi ujedini prirodu, materiju i duh jer je trebala biti simbol i utjelovljenje antropozofije kao duhovne znanosti i primijenjene životne filozofije. Prema njegovim riječima, svi njezini detalji morali su izvirati iz sadržaja koji živi u antropozofski orijentiranoj duhovnoj znanosti, i da se oni koji budu boravili u njoj osjećaju ugodno, a ne da su okruženi nekim čudnim zidinama, zgrada bi trebala nalijegati na njih i njihovu djelatnost kao što ljuska oraha naliježe na jezgru, odnosno svojim oblikom je potpuno prilagođena plodu. Tako bi svaka pojedina linija, svaki pojedini oblik i boja građevine trebali biti prilagođeni onome što izvire i struji iz antropozofskog duhovnog pokreta.

Ova živa organska arhitektura bila je kombinacija dvaju načela koja djeluju u živom organizmu. To su načela:

1. načelo metamorfoze – prema tom načelu snaga koja pokreće ove prirodne pojave teži stvaranju jedinstva suprotnosti, organskoj evoluciji materije, sve višim i sve izdiferenciranim razinama odnosno oblicima
2. načelo funkcionalnosti – prema tom načelu struktura materije odražava funkciju objekta, pa stoga oblici sljedeći funkciju trebaju proizlaziti iz specifične snage same materije.

Forma, funkcija i materija moraju činiti jedinstvo jer su jednako važne te ne bi smjele biti hijerarhijski podijeljene.

U okolini „*Goetheanuma*“ su se izgrađivale stambene i namjenske zgrade koje su slijedile stil organske arhitekture, a za mnoge od njih idejna rješenja je dao sam Steiner. Brijeg na kojem je smješteno seoce Dornach, postalo je umjetničkom kolonijom u kojoj su se nastanili brojni umjetnici, osobito ruski.

Cijeli objekt prvi „*Goetheanum*“ je bio izgrađen od drveta i izgorio je. Na tom istom mjestu sagrađen je novi, drugi „*Goetheanum*“. Idejno rješenje je napravio također sam Steiner, kao novo „jedinstveno umjetničko djelo“. Tlocrt je još više nego kod prvog „*Goetheanuma*“ podsjećao na ljudsko tijelo. Jedna cjelina je predstavljala glavu, druga ostatak tijela s udovima, a točno na mjestu gdje bi se trebao nalaziti grkljan postavljena je govornica. Steiner je drugi „*Goetheanum*“ zamislio kao oblik u razvoju, oblik u pokretu, kao utjelovljenje živog duha koji nam se skrovito objavljuje dokle god živimo.

Za razliku od prvog, drugi je „*Goetheanum*“ bio izgrađen u cijelosti od armiranog betona i to zbog dva razloga:

1. zato što je Steiner duboko vjerovao u povezanost između funkcije, prostora i vremena koji su za njega bili prirodni pokretači varijacija unutar opće, univerzalne koncepcije arhitekture. Armirani je beton u ono doba bio novi materijal za gradnju, pa se počeo koristiti i u stambene svrhe. Steiner je smatrao da je njegovoj arhitekturi kao arhitekturi budućnosti primjeren armirani beton kao materijal budućnosti.
2. zato što se betona moglo mnogo lakše oblikovati, odnosno izlivanjem postići najizraženije moguće forme koje je zahtijevala kompleksna konstrukcija zgrade.

Građevina drugog „*Goetheanuma*“ se svojim oblikom, vrlo neobičnim prema dosadašnjoj praksi građenja, sukladno uklopila u krajolik Dornacha i predstavlja početke onoga što se danas naziva organskom arhitekturom (Bakota, 2007:161-169,200-2002).

5. Ustanove dr. Rudolfa Steinera

5.1. Ustanove dr. Rudolfa Steinera u svijetu

Diljem svijeta, na svim kontinentima otvoreno je mnogo institucija koje djeluju po učenju dr. Rudolfa Steinera. Danas djeluje i radi 1063 waldorfske škole osnovane u šezdeset i jednoj zemlji diljem svijeta. Najviše waldorfskih škola je otvoreno u:

- Njemačka – 232 škole
- Sjedinjene Američke Države – 125 škola
- Nizozemska – 90 škola
- Švedska – 44 škole
- Australija – 42 škole
- Norveška – 32 škole
- Švicarska – 32 škole
- Italija – 31 škola
- Velika Britanija – 30 škola
- Austrija – 18 škola
- Kanada – 18 škola

Waldorfski vrtići su također rasprostranjeni po cijelom svijetu. U šezdeset i četiri države diljem svijeta organizirano je otprilike 2000 waldorfskih vrtića i ustanova za predškolski odgoj.

U svijetu prema waldorfskoj pedagogiji postoje:

- 646 objekata za zdravstveno obrazovanja i socijalne terapije,
- 66 trening objekata,
- 39 nacionalnih, stručnih udruga i udruge roditelja

(Priatelji waldorfske pedagogije, <http://www.freunde-waldorf.de/en/waldorf-worldwide/waldorf-education/waldorf-world-list.html>/13.08.2015.).

5.2. Ustanove dr. Rudolfa Steinera u Republici Hrvatskoj

Danas u Republici Hrvatskoj djeluju dvije osnovne škole u Rijeci i Zagrebu, osam vrtića u Zagrebu, Rijeci i Splitu, te dva Centra dr. Rudolf Steiner (Prijetelji waldorfske pedagogije, <http://www.freunde-waldorf.de/en/waldorf-worldwide/waldorf-education/waldorf-world-list.html/13.08.2015.>).

Jedan centar se nalazi u Daruvaru. Osnovna djelatnost centara je pružanje usluga djeci s teškoćama u razvoju i razvojnem riziku, odraslim osobama s invaliditetom te njihovim roditeljima, skrbnicima i udomiteljima (Centar Rudolf Steiner Daruvar, <http://www.crsd.hr/14.08.2015.>).

Drugi centar je „*Centar dr. Rudolf Steiner*“, izgrađen u Donjem Kraljevcu, mjestu Steinerova rođenja. Izgrađen je sa svrhom obilježavanja važnih datuma vezanih uz dr. Rudolfa Steinera, promocijom i poticanjem biodinamičke proizvodnje hrane na ovom području, kroz organiziranje poljoprivrednih seminara i edukacija o biodinamičkoj proizvodnji hrane (Centar dr. Rudolf Steiner Donji Kraljevec, <http://centar-rudolf-steiner.com/14.08.2015.>).

U Zagrebu se organizira „*Škola za sutra*“ kao trogodišnji neformalni studij Waldorfske pedagogije. Studij organizira „*Institut za waldorfsku pedagogiju*“ iz Zagreba u suradnji sa „*Zavodom za waldorfsku pedagogiju*“ iz Ljubljane i „*Centrom za kulturu i pedagogiju*“ iz Beča.

Ovaj neformalni studij je pokrenut u rujnu 2010. godine, a namijenjen je prvenstveno učiteljima i odgajateljima, ali i svima koji žele produbiti svoju umjetničku senzibilnost, razvijati svoje kreativne i pedagoške potencijale, proširiti svoja znanja o svijetu i čovjeku s posebnim interesom za odgoj djeteta i njegovo izrastanje u odgovornu, svestranu, zadovoljnu i kreativnu osobu. Nastava je holistički koncipirana i obuhvaća različite umjetničke aktivnosti, vježbe izražavanja, promatranja, pričanja priča, rada u drvu te predavanja koja obuhvaćaju širok spektar znanstvenih područja i sadržaja, od

povijesnih, umjetničkih, zdravstvenih, filozofskih, socijalnih do pedagoško-psiholoških (Institut za waldorfsku pedagogiju, http://www.iwp.hr/skola_za_sutra.html/14.08.2015.).

5.3. Rodna kuća i Centar dr. Rudolf Steiner Donji Kraljevec

1966. godine su Donji Kraljevec posjetili antropozofi s ciljem da bi istražili točnost je li je Donji Kraljevec rodno mjesto dr. Steinera. Razgovarali su sa najstarijim mještanima sela koji su potvrdili da je to točno i pokazali su im gdje se nalazi kuća u kojoj se „Velikan“ rodio.

Donji Kraljevec su posjećivali mnogi ljudi, ali pošto se Steinerova rodna kuća nalazi u privatnom vlasništvu mnogi su dolazili uzalud jer ponekad nije nikog bilo doma da bi ljude pustili unutra. Kuća se nalazi na današnjoj adresi „Ludbreška 13“ i u privatnom je vlasništvu obitelji Tizaj, koji su kupili od općine nekadašnje njezine prostorije. Sagrađili su sebi novu obiteljsku kuću ali rodna kuća dr. Rudolfa Steinera nije bila srušena, nego im je služila kao pomoćne prostorije, tako dugo dok nisu sa Općinom Donji Kraljevec napravili ugovor da se Steinerova rodna kuća obnovi i otvori za javnost.

Slika 9: Rodna kuća dr. Rudolfa Steinera

Izvor: <http://www.centar-rudolf-steiner.com/>14.082015.

2005. godine se sve više počelo pričati o razvoju kontinentalnog turizma, a i ljudi su stalno dolazili u Općinu sa upitima, pa je 2006. godine Općina Donji Kraljevec objavila natječaj s kojim je tražila osobu koja bi se posvetila radu po pitanju rodne kuće dr. Rudolfa Steinera. Na natječaj se javila gospođa Sandra Percač.

Konačna ideja o centru nastaje 2006. godine. Sporazum o osnivanju „*Centra dr. Rudolfa Steinera*“ su 7. prosinca 2007. godine, potpisali tadašnji župan Josip Posavec i načelnik Općine Donji Kraljevec Zlatko Horvat.

Ustanova „*Centar dr. Rudolfa Steinera*“ registrirana je na Trgovačkom sudu u Varaždinu 1. travnja 2008. godine. Centrom upravlja „*Upravno vijeće*“ koje ima 5 članova.

Predsjednika i jednog člana „*Upravnog vijeća*“ imenuje županijska skupština Međimurske Županije. Potpredsjednika i dva člana „*Upravnog vijeća*“ imenuje općinsko vijeće Donjeg Kraljevca.

Ustanovu predstavlja, vodi i zastupa ravnatelj kojeg imenuje i razrješava „*Upravno vijeće*“, na osnovu provedenog natječaja. Trenutna ravnateljica centra je gospođa Sandra Percač iz Donjeg Kraljevca.

Rad i financiranje centra određeno je Statutom u kojem su detaljno opisani svi segmenti vezani uz rad centra. Centar je ustrojen kao jedinstvena ustrojstvena jedinica unutar koje su ustrojena dva radna mjesta, ravnatelj i administrativni referent. Trenutno je popunjeno samo mjesto ravnatelja.

Sjedište centra je u Donjem Kraljevcu, Prvomajska 4. Centar se bavi isključivo sljedećim djelatnostima:

- organizacijom stručnih seminara i predavanja iz područja biodinamičke proizvodnje hrane
- organizacijom dana dr. Rudolfa Steinera kontinuirano, jednom godišnje, prvi vikend u lipnju

- razvijanjem suradnje s međunarodnim institucijama, te rad na stjecanju prava na korištenje međunarodno priznatih certifikata i licenci na području biodinamičke proizvodnje
- organizacijom međunarodnih simpozija i stručnih seminara sa područja biodinamičke proizvodnje
- promocijom proizvodnje zdrave hrane na području Međimurske županije i šire
- osnivanjem oglednih parcela i organiziranjem ljetne škole za proizvodnju zdrave hrane
- razvijanjem suradnje s nadležnim ministarstvima, nevladinim udrugama građana i drugim organizacijama koje se bave navedenim područjima djelovanja
- organizacijom stručnih ekskurzija
- pokretanjem programa stručnog usavršavanja kroz programe razmjene mladih
- edukacijom zdravstvenih djelatnika u terapiji euritmijom
- praćenjem svjetskih trendova na području proizvodnje zdrave hrane, posebice smjernica Europske unije
- edukacijom zainteresiranih proizvođača zdrave hrane o tržišnom nastupu i pružanje stručne pomoći za tržišni nastup u zemljama Europske Unije
- organizacijom rehabilitacijskog jahanja

Druge djelatnosti izvan područja djelovanja centar može obavljati samo na temelju izmjena Sporazuma. Poslove iz svog djelokruga centar obavlja samostalno, te u suradnji sa arhivskim znanstvenim, muzejskim i drugim ustanovama kao i drugim fizičkim i pravnim osobama.

Izgradnja ustanove „Centar dr. Rudolf Steiner“

U kolovozu 2008. godine ustanova „*Centar dr. Rudolfa Steinera*“ sklapa s Općinom Donji Kraljevec ugovor o pravu građenja, te dolazi u posjed objekta „*Stare pošte*“ u Donjem Kraljevcu. Riječ je o zgradi od preko 400 kvadrata prostora kojeg je trebalo temeljito obnoviti. Prema viziji ustanove, taj će se objekt urediti u „*Centar dr. Rudolf Steiner*“ mjesto koje bi povezovalo sve znanosti koje je utemeljio dr. Steiner.

Tijekom 2011. godine na zgradi centra obavljeni su radovi na postavljanju elektroinstalacija u vrijednosti 40.000 kuna koje je financiralo Ministarstvo turizma RH. Nakon toga ugovara se izvođenje radova dijela vodovoda i kanalizacije unutar građevine, dio betonskih radova, izvedbu grube i fine žbuke i drugo na zgradi „*Centra dr. Rudolfa Steinera*“. Radove je nakon provedenog postupka javne nabave izvodila firma „*TRI-GO Graditeljstvo*“ d.o.o. iz Donjeg Kraljevca, a financirani su iz sponzorstva firme „*DM-drogerie markt*“ d.o.o. iz Zagreba. Do danas je napravljena fasada i okućnica, a sam centar nije u potpunosti dovršen. Na njemu ima još dosta toga što je potrebno urediti da bi konačno postao svrsishodan (Centar dr. Rudolf Steiner Donji Kraljevec, <http://www.centar-rudolf-steiner.com/14.08.2025>).

Slika 10: „Stara pošta“ Donji Kraljevec, 2008. Godine

Izvor: <http://centar-rudolf-steiner.com/14.08.2015>.

Slika 11: „Centar dr. Rudolf Steiner“ Donji Kraljevec 2015. godine

Izvor: <http://centar-rudolf-steiner.com/14.08.2015>.

6. Zaključak

Da je dr. Rudolf Steiner svjetski poznata i priznata ličnost, između ostalog, govori nam i podatak da švicarski Dornach, gdje je „*Goetheanum*“ i u blizini Steinerov grob, godišnje posjećuje 200.000 ljudi. Iz djelomično istog razloga zbog kojeg se posjećuje Dornach, posjećivao bi se i Donji Kraljevec. Uz svoj velik opus dijela, proučavanja i učenja koje je radio tijekom svog života, nepobitna je činjenica da je rođen u mjestu Donji Kraljevec.

Turizam je polifunkcionalna gospodarska grana koja uz precizno planiranje i organiziranje ima vrlo velik i povoljan utjecaj na razvoj gospodarstva i na životni standard domicilnog stanovništva područja gdje se turizam odvija, odnosno mjesta gdje se susreću turistička ponuda i turistička potražnja.

U današnjem učenju kako pristupiti tržištu, što i kako proizvoditi, govori se o osluškivanju potrošača, odnosno ponuditi im ono što njih zanima i na taj način ekonomski valorizirati svoju ponudu.

Spajanjem i usklađivanjem nekadašnjeg Steinerovog učenja, koje je dokazano da je izvrsno i cijenjeno od mnogih ljudi kako laika tako i stručnjaka, može se u mjestu Donji Kraljevec napraviti turistički iskorak u smislu brendiranja imena dr. Rudolfa Steinera.

S obzirom da je Dr. Rudolf Steiner svjetski priznata i poznata osoba, ta činjenica ima ogroman turistički potencijal za razvoj mjesta Donji Kraljevec. Potrebna je izgradnja hotela ili pansiona gdje bi se uz ponudu smještaja, nudila hrana i piće koja bi bila proizvedena upravo na način učenja samog Steinera. Bilo bi potrebno organizirati turističku zajednicu Općine Donji Kraljevec, a i promoviranje općine uz selektivni destinacijski menadžment također bi morao bitno pridonijeti prepoznatljivosti Donjeg Kraljevca kao turističke destinacije, vezan uz lik i djelo dr. Rudolfa Steinera.

Pošto se „*Centar dr. Rudolf Steiner*“ Donji Kraljevec između ostaloga deklarira i kao promicatelj biodinamičke proizvodnje hrane, trebalo bi takvim proizvođačima omogućiti da na najjednostavniji i najjeftiniji način dođu do potrebnog takozvanog

„Demeter“ certifikata. Bez tog certifikata poljoprivredni proizvodi nisu deklarirani kao ekološko biodinamički. Osnivanjem takvog laboratorija ujedno bi se mogle davati i druge usluge, kao na primjer analize hrane odnosno utvrđivanje sastojaka u namirnicama i nutricionističke vrijednosti hrane. Time bi se centar mogao i sam financirati, čime bi se olakšalo teško financijsko stanje općine i rasteretio proračun osnivača centra odnosno Međimurske Županije i Općine Donji Kraljevec.

Za izgradnju „*Centra dr. Rudolf Steiner*“ Donji Kraljevec može se reći da je to i početak razvoja Općine Donji Kraljevec i u turističkom smislu. Za daljnji razvoj turizma na ovom području potrebni su stručni i obrazovani turistički kadrovi. Jedino oni mogu odigrati ključnu ulogu za daljnji održiv razvoj turizma u Donjem Kraljevcu.

Za razvoj turizma postoji sva potrebna javna infrastruktura i priča o novoj turističkoj destinaciji može početi postavljanjem natpisa na ulazu u mjesto Donji Kraljevec: „*Dobro došli u Donji Kraljevec, mjesto rođenja dr. Rudolfa Steinera*“.

7. Literatura i izvori podataka

1. Bakota, R. (2007.) Rudolf Steiner, Zagreb, Sipar.
2. Bartoluci, M. (2013.) Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva: turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Zagreb, Školska knjiga.
3. Centar dr. Rudolfa Steinera – službene internetske stranice <http://centar-rudolf-steiner.com/svibanj> 2015.
4. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske <http://www.dzs.hr/svibanj> 2015.
5. Goetheanum – službene internetske stranice <https://www.goetheanum.org/srpanj> 2015.
6. Hotel Kralj – službene internetske stranice <http://www.hotelkralj.com.hr/svibanj> 2015.
7. Institut za waldorfsku pedagogiju – službene internetske stranice <http://www.iwp.hr/steiner.html/srpanj> 2015.
8. Kalšan, V. (2005.) Općina Donji Kraljevec – monografija, Čakovec.
9. Kesar, O. (2011.) „Ekonomske funkcije turizma“, Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, ur. Vuk, B., Matulić, I. Zagreb, Školska knjiga.
10. Matijević, M. (2001.) Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije; II. dopunjeno izdanje; Tipex Zagreb.
11. Općina Donji Kraljevec – službene internetske stranice <http://donjikraljevec.hr/svibanj> 2015.
12. Petrić, L. (2003.) Osnove turizma, Split, Ekonomski fakultet Split.

13. Pirjevec, B. (1998.) Ekonomska obilježja turizma, Zagreb, Golden marketing.
14. Pirjevec, B., Keser, O. (2002.) Počela turizma, Zagreb, Mikrorad.
15. Prijatelji waldorfske pedagogije – službene internetske stranice udruge
<http://www.freunde-waldorf.de/en/waldorf-worldwide/waldorf-education/waldorf-world-list.html/> kolovoz 2015.
16. Speedway klub Unia – službene internetske stranice <http://www.speedway-unia.hr/> svibanj 2015.
17. Steiner, R. (1962.) Teozofija; Bestell-Nr. 615 GA 9 Rudolf Steiner verlag Dornach/Schweiz; predgovor hrvatskog izdanja Subotić, R. (2000.) Zagreb.
18. Turistička zajednica Međimurske županije – službene internetske stranice
<http://tzm.hr/article.php?g=26/> svibanj 2015.
19. UNWTO – World Tourism Organization. <http://www2.unwto.org/> travanj 2015.
20. Vukonić, B. (1987.) Turizam i razvoj: s posebnim naglaskom na zemlje u razvoju, Zagreb, Školska knjiga.

Prilozi

Popis slika

Slika 1: Grb Općine Donji Kraljevec	18
Izvor: http://medjimurska-zupanija.hr/mjesta/donji-kraljevec/26.05.2015 .	
Slika 2: Izložbeni prostor i plakat 10. Voćarskog sajma 2015. godine	21
Izvor: http://www.donjikraljevec.hr/06.09.2015 .	
Slika 3: Stadion „Milenium“ Donji Kraljevec	22
Izvor: http://www.speedway-unia.hr/29.05.2015 .	
Slika 4: Hotel Kralj	23
Izvor: http://www.hotelkralj.com.hr/30.05.2015 .	
Slika 5: Restoran „Stari krov“	23
Izvor: http://tzm.hr/article.php?g=26/30.05.2015 .	
Slika 6: Prvi „Goetheanum“	28
Izvor: https://www.goetheanum.org/08.08.2015 .	
Slika 7: Drugi „Goetheanum“ i unutrašnjost drugog „Goetheanuma“	28
Izvor: https://www.goetheanum.org/08.08.2015 .	
Slika 8: Dr. Rudolf Steiner 1913. godine	29
Izvor: Bakota, 2007:157	
Slika 9: Rodna kuća dr. Rudolfa Steinera	49
Izvor: http://www.centar-rudolf-steiner.com/14.08.2015 .	
Slika 10: „Stara pošta“ Donji Kraljevec, 2008. Godine	52
Izvor: http://centar-rudolf-steiner.com/14.08.2015 .	
Slika 11: „Centar dr. Rudolf Steiner“ Donji Kraljevec 2015. godine	52
Izvor: http://centar-rudolf-steiner.com/14.08.2015 .	